

HELHEDSPLAN FOR DAMPARKEN

HADERSLEV

NOVEMBER 2021

SKALA_{ARK}

Haderslev
Kommune

Helhedsplan for Damparken i Haderslev

November 2021

Udarbejdet for:

Haderslev Kommune

Gåskærgade 26

6100 Haderslev

Udarbejdet af:

Skala Arkitekter

Rædersgade 3 - 8700 Horsens

Nørrebrogade 45 E - 2200 København N

SKALAARK

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD OG INTRODUKTION	05
KORTLÆGNING OG ANALYSE	07
BRED INDDRAGELSE	15
VISION	16
HOVEDGREB	17
HELHEDSPPLAN	18
Planstrategi for helheden af parken	20
Planredskab for parker i parken	22
Handlingsoversigt og realiseringstræk for den bynære park	25
Handlingsoversigt og realiseringstræk for den klassiske park	37
Handlingsoversigt og realiseringstræk for den vilde naturpark	47
Visionsplan	57
BILAG	59
Indledende Borgerinddragelse	62
Udfoldede Borgerinddragelse	68

DAMPARKEN I BY OG LANDSKAB

FORORD OG INTRODUKTION

Beliggende midt i Haderslevs bynære kerne i mødet mellem by og landskabet omkring Haderslev Dam, er Damparken hele byens park. Den er vært for byens store fællesskabsskabende begivenheder og rekreativ ramme for den enkelte. Kort sagt, ligger Damparken hjertet i Haderslev nært – både by og borgers. Med dette følger et stort rekreativt potentiale, men også en dertilhørende forpligtelse i, at bedst muligt kunne opfylde de mange ønsker, drømme og mangestemmet brug. En indledende borgerinddragelse, med omkring 2.800 indsendte svarark, har understreget dette, og har været retningsgivende for arbejdet med parken.

Det er oftest områderne vi deler der har de største potentialer, men i dag står parken uden klare visioner, retning eller overordnet plangreb for nu og tiden frem – en helhedsplan skal give buddet på dette. Med helhedsplanen er muligheden åbnet for, at parken sikres et bymæssigt nærvær og hvor flest muligt kan føle sig hjemme med "min og byens park" repræsenteret. Følgende helhedsplan har haft ovenstående for øje, og udarbejdet i en forankret overbevisning om, at det bynære

rekreative ikke behøver være "enten-eller" og at kvaliteten ligger i det mangfoldige. Der skal værnes om det eksisterende og åbnes for det nye, hvor metoden har været grundige analyser, inkluderende borger- og aktørinddragelse samt udfoldelige mulighedsstudier. Helhedsplanen er det indledende planarbejde for en helstøbt vision for Damparken, som grundlag for videre rammesætninger og hertil hørende beslutningstagende.

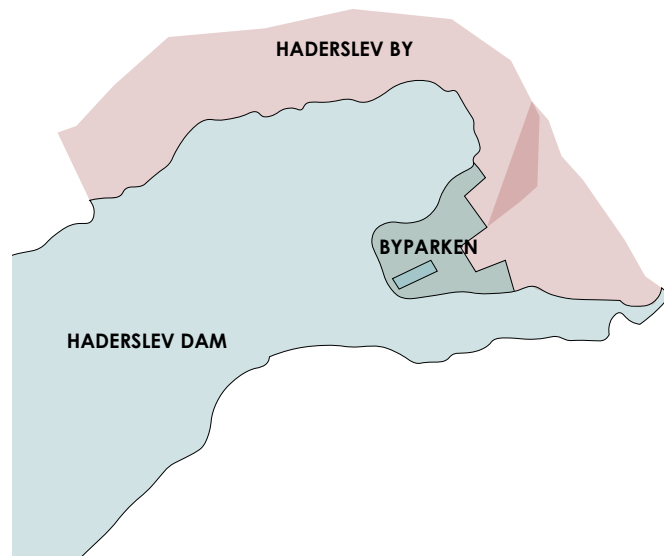
Helhedsplanen er disponeret med indledende analyser, hoved- og visionsgreb, med helhedsplanen som det fysiske plan- og illustrationsdokument med rammesættende planstrategier og planredskaber. Til sidst gives konkrete forslag med her udarbejdet handlingsoversigt og realiseringsstræk. Visionsplan og stemningscollager er illustrativt underbyggende for de fremtidige områdevisioner for Damparken.

HADERSLEV **DAMPARKEN**

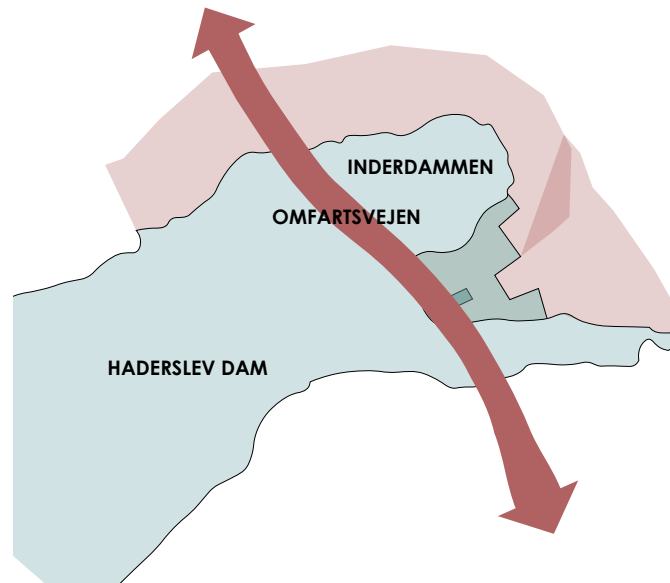
Historisk kort 1877

Haderslev dam og byparken /
Haderslev by ligger med matrikler ud til dammen

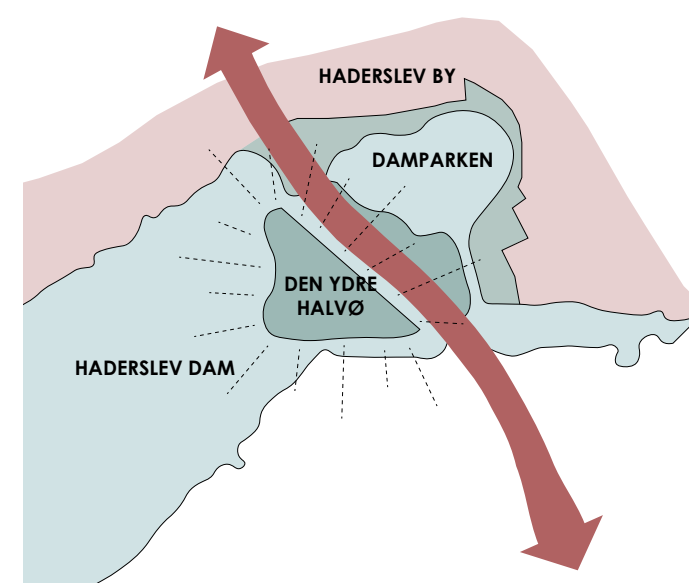
Historisk kort 1940

Omfartsvejen etableres /
som svar på en voksende bys infrastrukturelle problemer, og
herved opstår inderdammen

Historisk kort 1955

Damparken opstår i stedet for byparken /
Med omfartsvejen som en barriere frakobles den ydre halvø
fra den større sammenhæng, bystrukturen ændres til at følge
damparken forløb

KORTLÆGNING OG ANALYSE

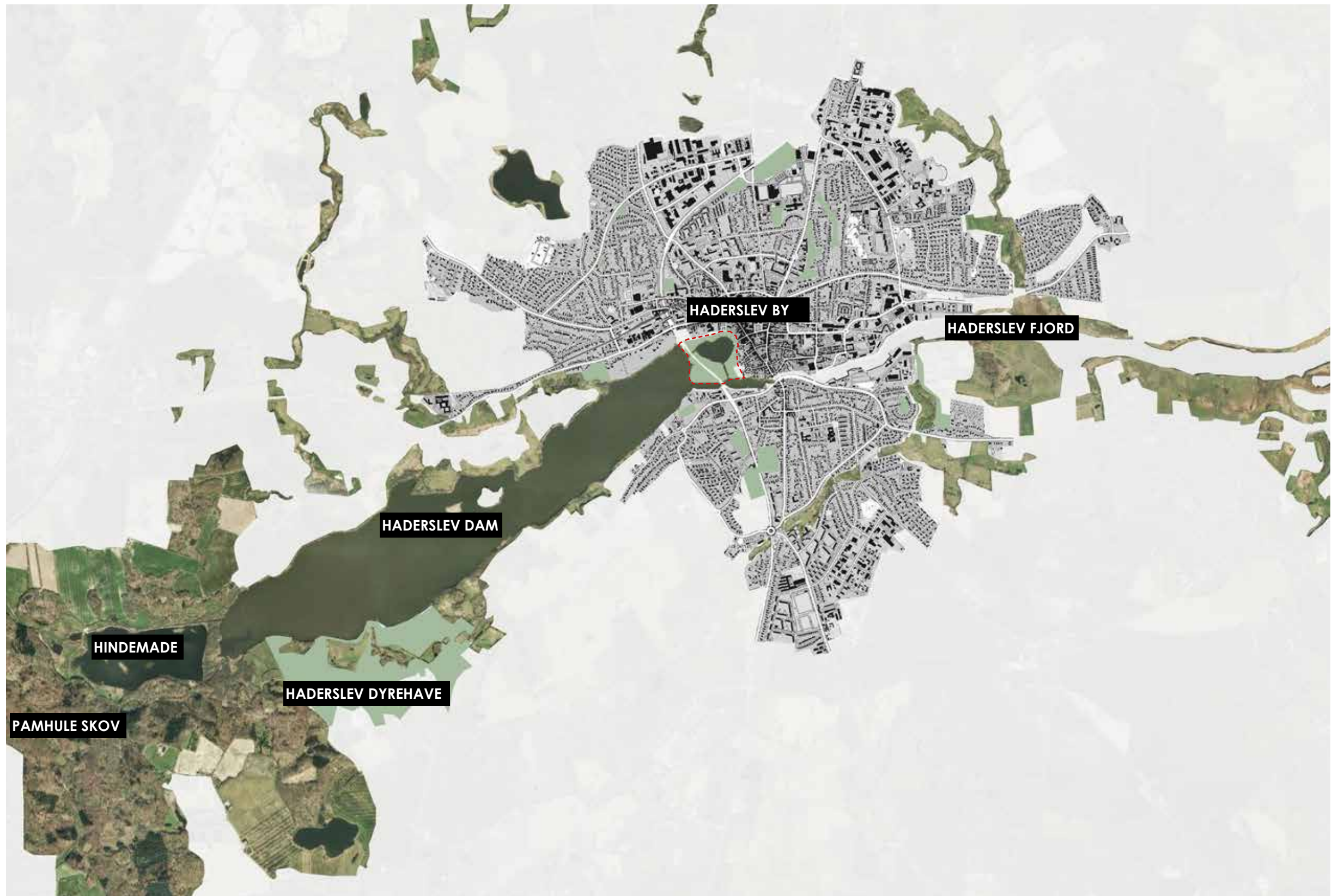
Forståelsen af det store landskab og landskabsdannelsen omkring Haderslev er både vigtig og inspirerende at forholde sig til i relation med Haderslevs fremtid. Damparken er fortællingen om et vandsystem og en bydannelse, som har ændret sig markant over tid. For at kunne planlægge fremtidens Dampark er det vigtigt at kende fortidens fortællinger.

Naturen og vandet spiller en uvurderlig rolle i Haderslev, hvor beskyttede naturtyper, grønne gennemgående strukturer og rekreative områder fletter sig flot sammen i oplandet. Vi betragter naturen som en vigtig drivkraft for fremtidens Haderslev.

Kortlægningen af Haderslev by er ligesom landskabsfortællingen præget af en byanalyse udført i forskellige skalaer. Forståelsen af den overordnet bystruktur og en næranalyse af Damparkens kantprogrammer er begge med til at danne et grundlag for hvilken retning Damparken skal udvikles i.

Analyserne skaber både nogle landskabsmæssige ambitioner og bystrukturelle visioner som fremtidens Dampark skal forholde sig til.

 Fredet natur   Park område   Haderslev by

De store naturområder som Dyrehaven og Hindemade er relativt nye fredet naturområder. Haderslev Kommune har gode erfaringer med naturgenopretningsprojekter, og efterfølgende fredning af disse.

KORTLÆGNING OG ANALYSE / NATUR OG ØKOSYSTEMER

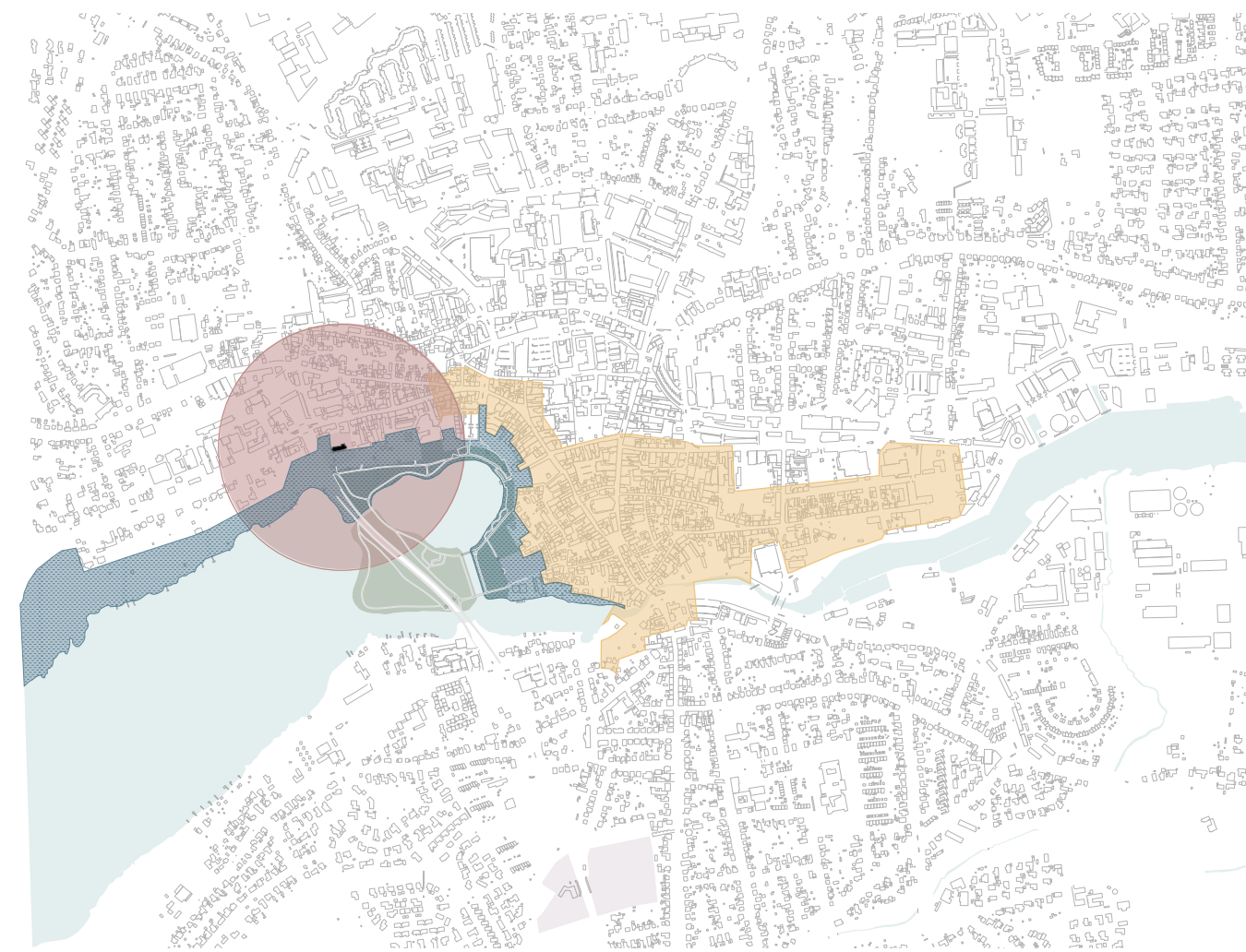

Bystruktur/
Damparken ligger placeret i krydspunktet mellem
landskab og by

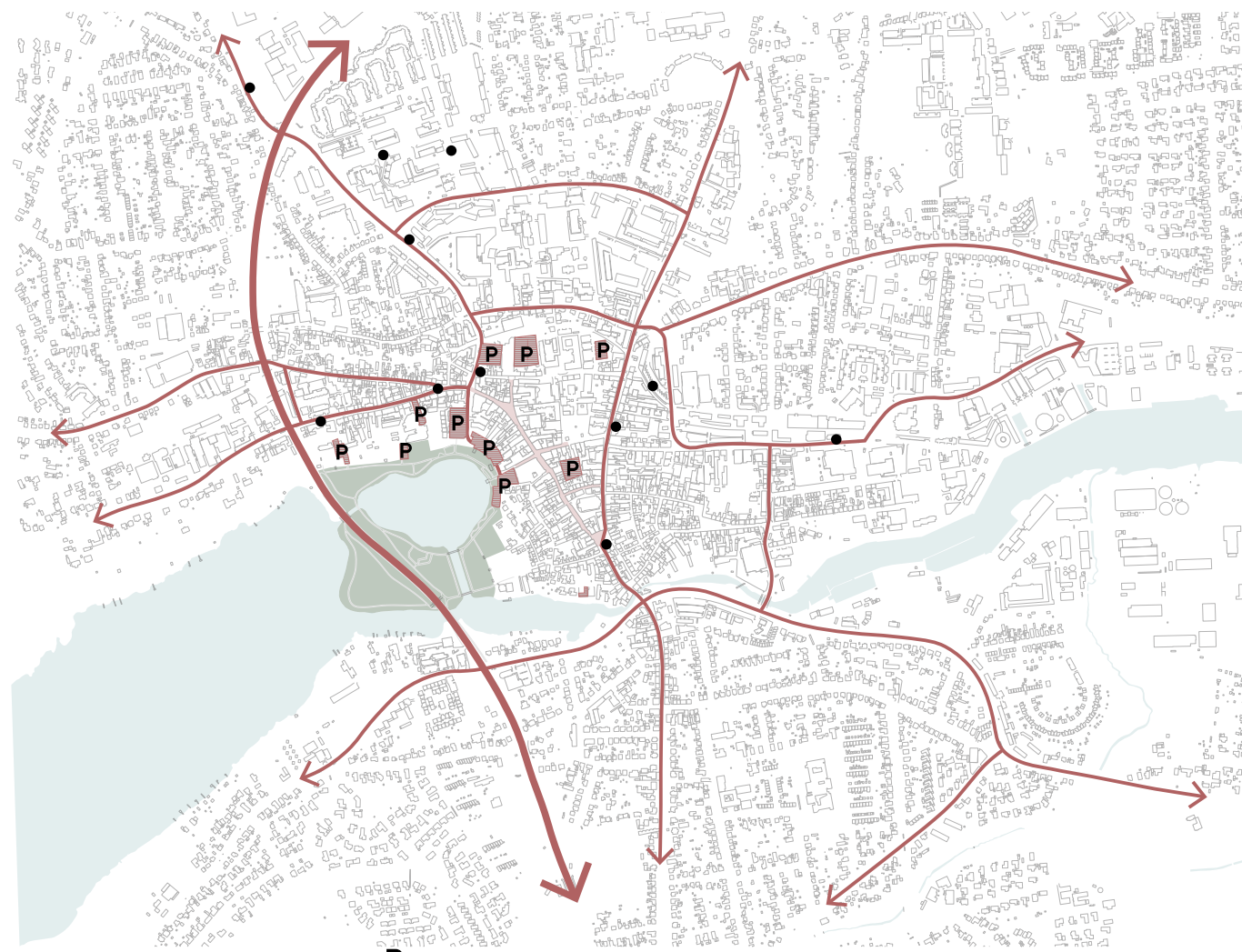

■ KIRKEBYGGELINJE   ■ KULTURARVS AREAL   ■ SØBESKYTTESELINJE

Fredninger/
Damparken er omfattet af forskellige fredninger. Det understreger betydningen af det sårbare
placering parken har

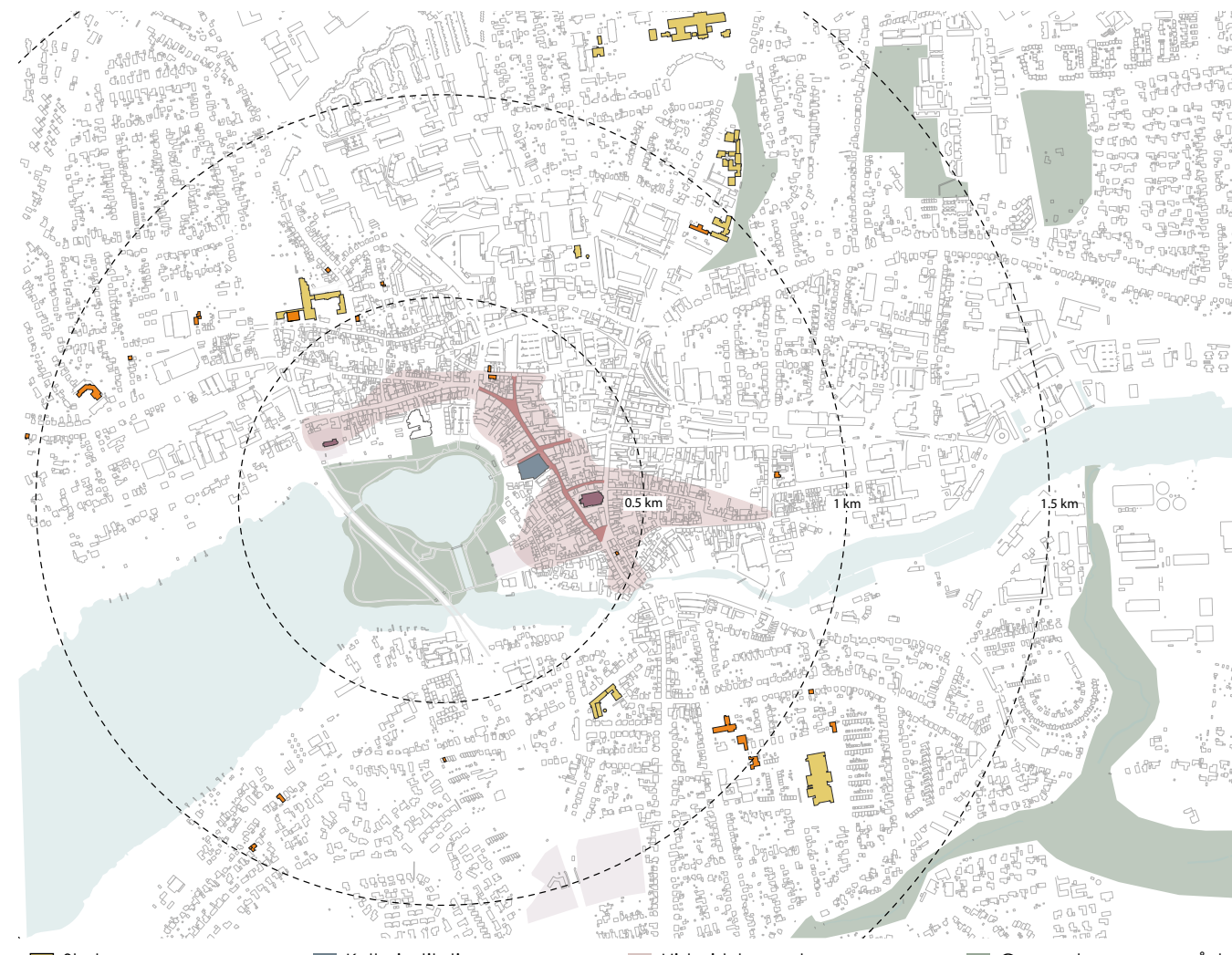
KORTLÆGNING OG ANALYSE / OVERORDNET STRUKTUR OG FREDNINGER

- Hovedvej
- Sekundær veje
- P** Parkering
- Offentlig transport

Infrastruktur/
Projektområdet knytter sig til omfartsvejen. Parkering er placeret bynært og langs de større veje i Haderslev.

- Skoler
- Kulturinstitutioner
- Historisk bycentrum
- Grønne bynære områder
- Daginstitutioner
- Kirker
- Gågade

Institutioner/
Funktioner som skoler og dagtilbud ligger i en radius på 0,5 km fra parkens centrum, mens kulturinstitutioner, kirker og gågade ligger i den nærheden af parken.

- detail
- kultur
- bolig
- foreninger

Kantprogram/
 Parkens kanter fortæller hvorledes byen og parken mødes. Der ses en klar
 bagside af detailhandel mod parken, hvor gågaden starter.

Bispens Kulturhus

Haderslev middelalderby

Hotel Norden / fra parken

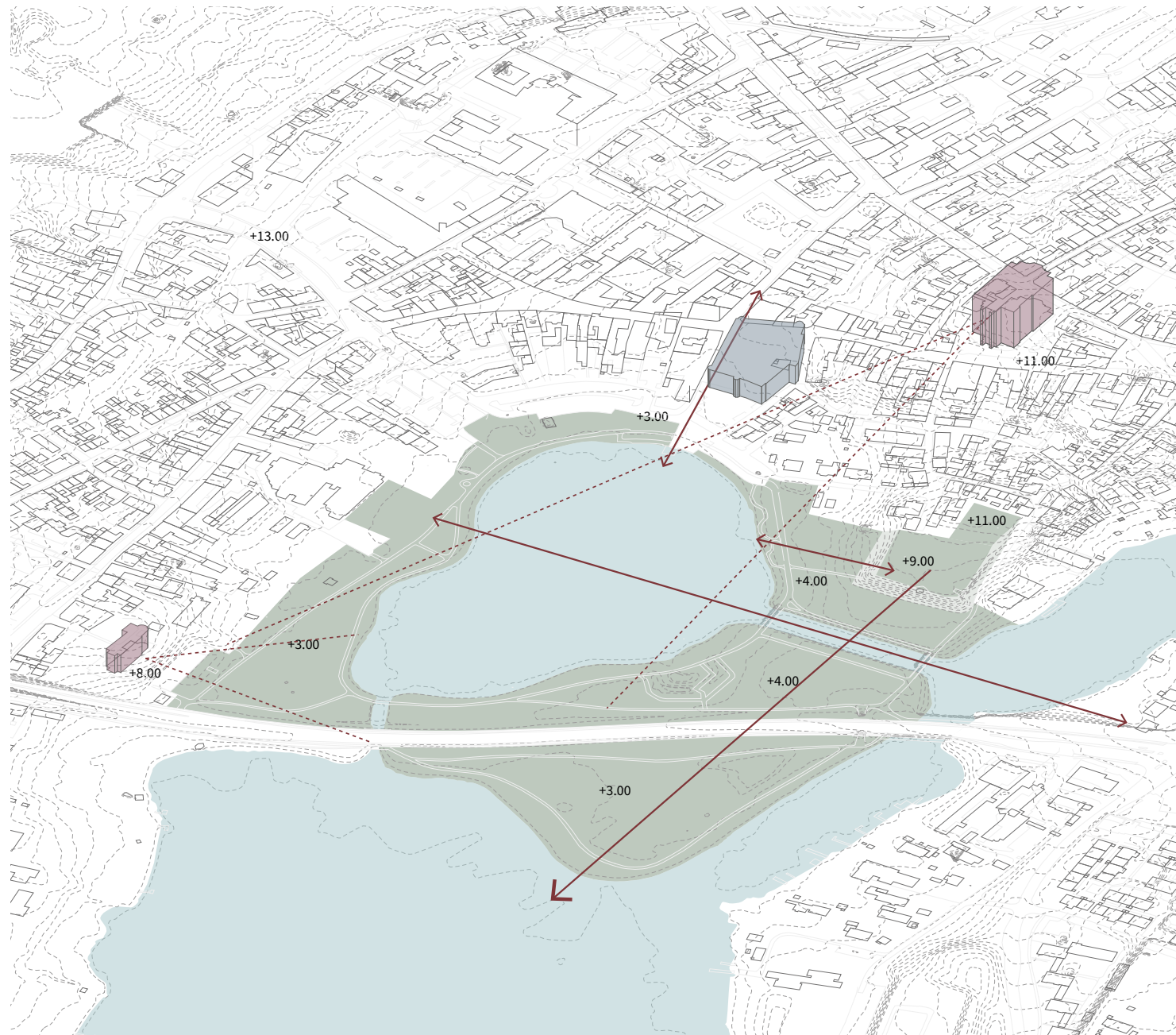
Haderslev gågade

Hotel Norden / fra gaden

KORTLÆGNING OG ANALYSE / PROGRAMMER

Sigtelinjer /
 Forskellige sigtelinjer i parken skal beskyttes i udviklingen af helhedsplanen. Disse er vigtige for at Damparken har en god forbindelse til resten af byen. Domkirkens markante billede i byen er et ikon som skal bevares. Sigtelinjerne bør friholdes fra bebyggelse og beplantning nær linjerne skal udføres med omhu, så de ikke forstyrrer de visuelle forbindelser.

kig til domkirken fra damparken

kig til Gl. Haderslev kirke

kig til dammen fra stisystemet

udsigtsplatforme til dammen

lange indrammede forbindelser gennem det klassiske parkmiljø

visuelle forbindelser gennem udstrømningen af dammen

BRED INDDRAGELSE

En gennemtænkt, udførlige og brede inddragelsesproces er kernen i udviklingen af Damparken. Det handler både om, at inkludere forskellige brugere i inddragelsesprocessen og om at tage brugernes input med videre i designprocessen. Med Damparkens centrale rolle, både i selve Haderslev by og for borgerene, har inklusion været et omdrejningspunkt for udviklingen af Damparkens helhedsplan. Gennem processen er der arbejdet med at involvere lokalsamfundet i byens langsigtede strategi for Damparken - det er et komplekst emne, hvor mange følelser kommer i spil. Det kræver kreative løsninger og kommunikation i øjenhøjde.

Et resultat af coronakrisen og nedlukning har været, at brugen af digitale værktøjer til inddragelse har været nødvendigt. Gennem processen er digitale værktøjer i form af digitale spørgeark, digital byvandring og virtuelle borgermøder blevet brugt.

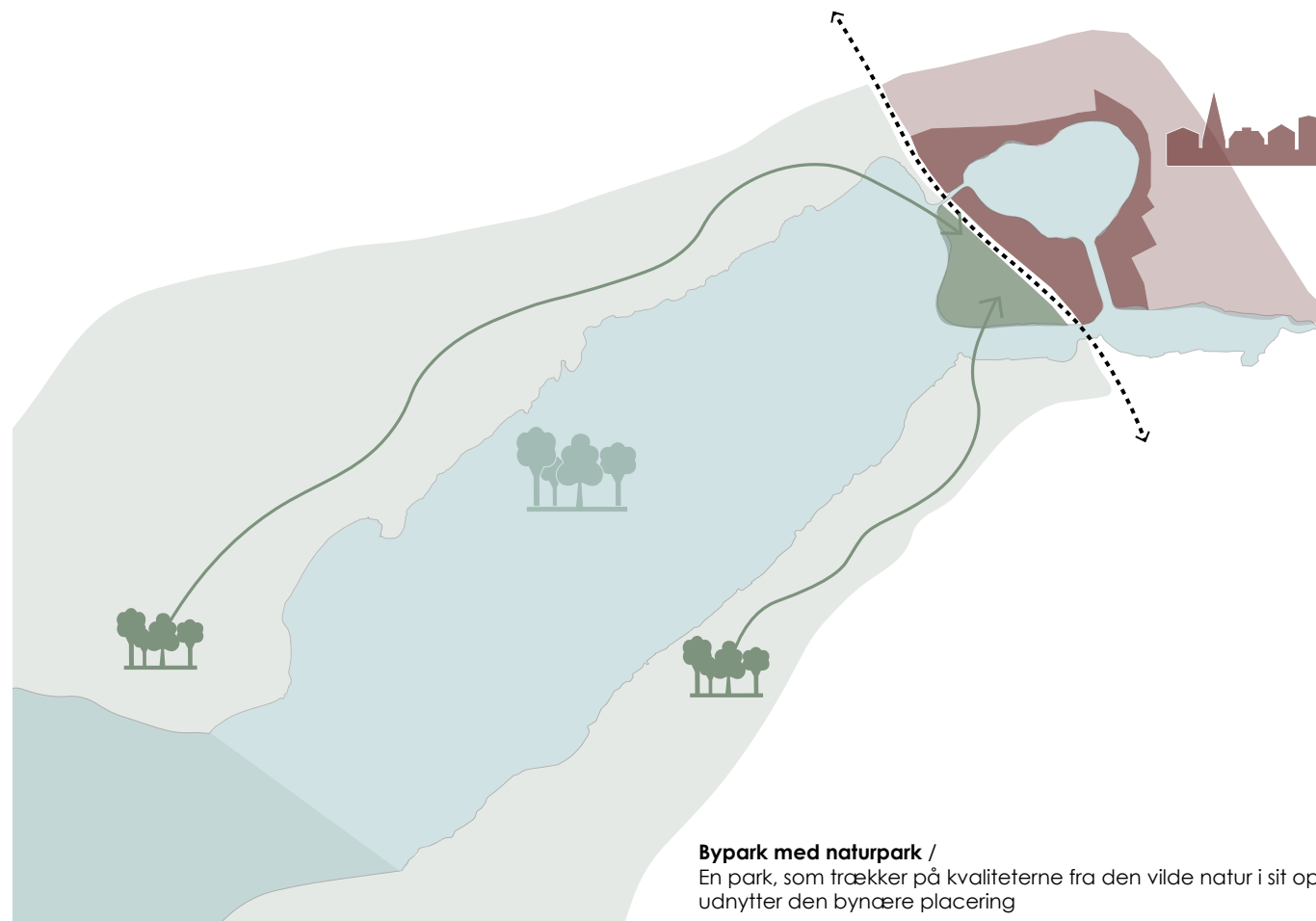
Den inddragende proces har bestået af flere elementer. Som start på hele forløbet har der været en indledende digital borgerinddragelse, med omkring 2.800 indsendte svarark. Dette har fra start understreget vigtigheden af en helhedsplan for Damparken, og fungerer som rettesnor gennem den videre proces.

Virtuelle borgermøder med efterfølgende debat har været med til at danne grebet for parkens fremtidige rammer, og en digital byvandring har informeret om udviklingshensigten; dette med resultat i en video med interview og virtuel byvandring samt efterfølgende borgermøde med en åben debat om den videre udvikling af helhedsplanen.

Ved at afholde fysiske temamøder med forvaltning, relevante byaktører og politiske aktører er der åbnet op for dialog omkring problematikker og drømme til den fremtidige Dampark. Ved at involvere myndighederne tidligt i udviklingen, sikre man helhedsplanens realisme og engagement. Byaktørens involvering sikre robusthed og at alle kan føle sig hjemme i den fremtidige Dampark, og at de eksisterende events og programmer indtænkes som en naturlig del af Damparkens fremtid.

Visionen for Damparken er en inkluderende og mangfoldig park, som i talesætter og skaber rum for byens og borgernes forskellige behov, og hvor by føler- og tager ejerskab i udviklingen. Med en udfoldelig inddragelsesproces som grundlag for udviklingen, er de bedst mulige rammer sat for denne udvikling.

VISION

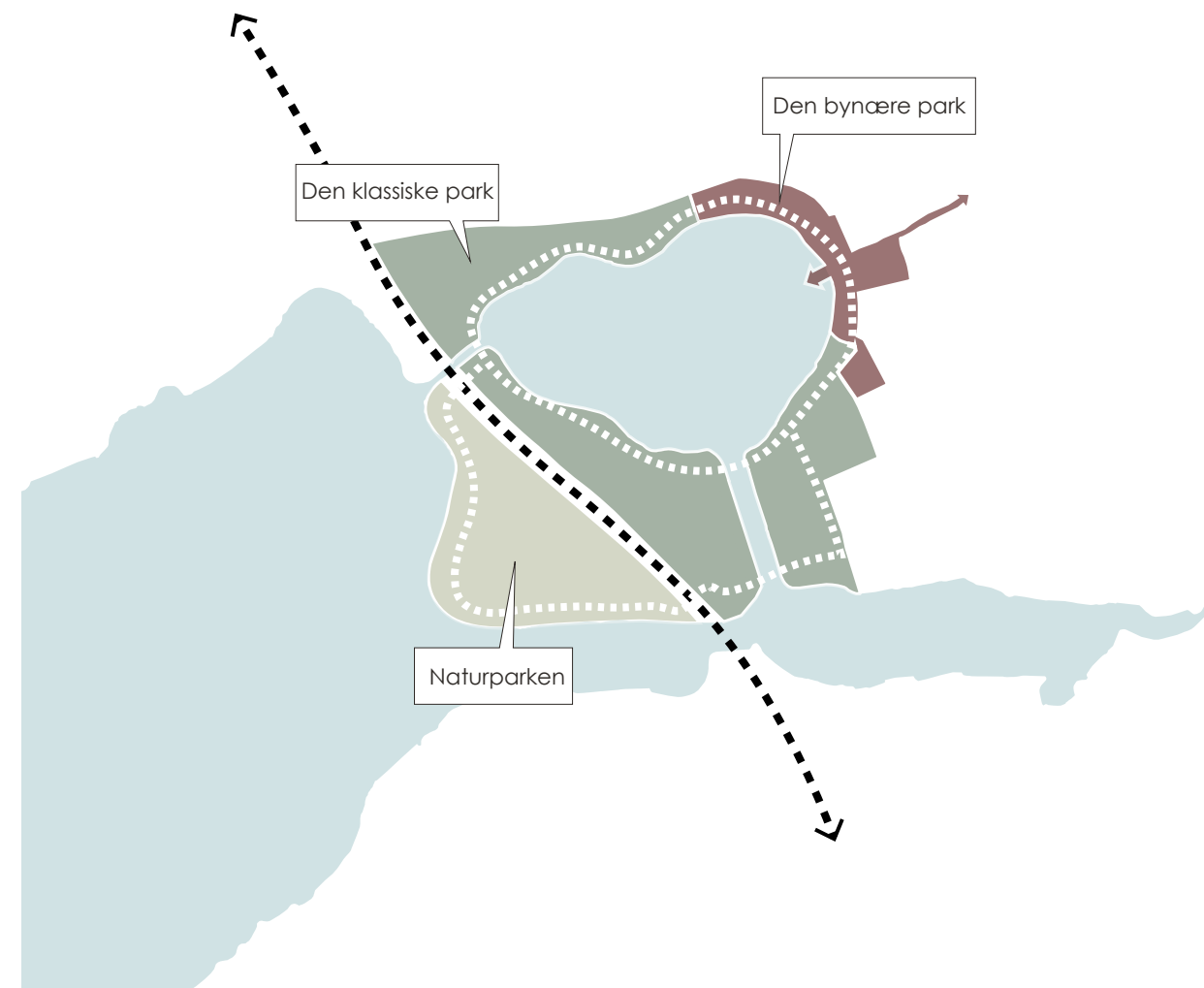
Haderslev Dam og det tilhørende opland er centrale elementer i vores fortælling, hvor den overordnede læsning af mødet mellem det fredede naturkarakteristiske opland og den gamle middelalderby skaber en helt særlig identitet.

Med helhedsplanen ønsker vi, at Damparken skal dyrke denne særlige identitet. Fremtidens Dampark skal være en mangfoldig bypark som binder sig til oplandets artsrigtige økosystem. Der skal skabes en stor variation af levesteder, der potentielt kan trække oplandets arter ind omkring Damparken, og skabe værdi for områdets brugere. Ved at mime områdets

eksisterende naturelementer og biotoper skaber vi levesteder for et utal af arter og et realistisk grundlag for at en høj biologisk mangfoldighed kan udvikle sig over tid i Damparken.

Parken skal samtidig forstærkes som bypark, byens grønne åndehul, med plads til små sammenkomster og store byfester. Damparken skal være byens multihus uden tag, som er nemt tilgængelig, og som understøtter de fællesskaber og arrangementer Damparken huser i dag. Der skal være plads til alle i fremtidens Dampark.

Parker i parken /
Damparken består af forskellige karaktergivende parker, som til sammen danner Damparken

HOVEDGREB

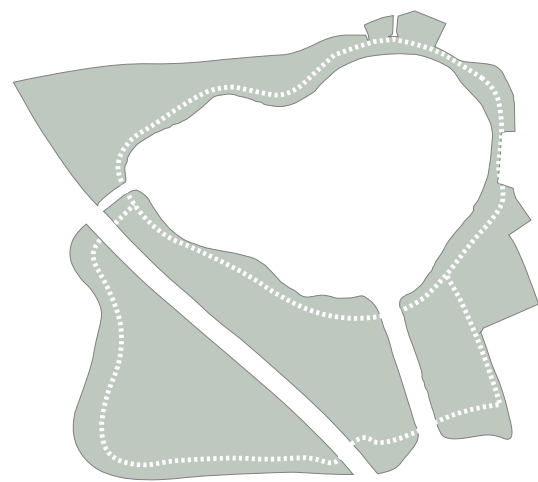
Hovedgrebet bygger på en læsning af parkens nuværende karakter og en vison for den fremtidige udvikling. Den indre del af parken er delt i tre zoner i dag; den bynære del, som forholder sig til gågaden og den indre by. Den klassiske park, hvor de oprindelige tanker lever videre og Markedspladsen, hvor de større arrangementer finder sted.

Den ydre del af Damparken er idag meget identitetsløs. Området er præget af forskellige individuelle aktiviteter, mens selve halvøen er meget frakoblet fra resten af Damparken

I fremtiden skal Damparkens parker have en mere klar identitet. Wittenberg plads skal gøres til en aktiv del af den bynære park og hovedforbindelsen ind i parken skal forstærkes. Der skal være fokus på at bevare og forstærke den klassiske park. Der skal stadig være plads til de større arrangementer, men udviklingen heraf skal foregå i den klassiske parks ånd.

Forbindelsen til den ydre halv ø skal forbedres, så det i højere grad bliver en aktiv del af parken. Den ydre halvø skal have en klar identitet og en vison med udviklingen af den.

+

=

EN PLANSTRATEGI som forholder sig til de overordnede strukturer for parken, og som fastholder den gode forbindelse til Haderslev by

ET PLANREDSKAB som tager forbehold for de enkelte individuelle karakterområders behov og udviklingspotentialer

EN HELHEDSPÅN som tager forbehold for parken som en helhed og parkens individuelle zoner og behov

HELHEDSPLAN

Helhedsplanen skal fastsætte retningen for udviklingen af Damparken. Den skal sikre at drivkraften og sammenhængskraften for parken fastholdes, og den skal imødekomme fremtidens udfordringer og muligheder.

Helhedsplanen tager udgangspunkt i to forskellige planredskaber, som hver udformer nogle "spilleregler" for Damparkens udvikling. Planstrategien skal ses som et hierarkisk gennemgående redskab, hvor rammerne for hele parken skal overholdes, før en nyudvikling kan finde sted i det relevante karakterområde .

Helhedsplanen skal fremhæve og understøtte de særegne styrker og kvaliteter Damparken besidder. Gennem de to forskellige redskaber skabes muligheden for en udvikling som både underbygges af de stedbundne kvaliteter, men som også aktiverer de ressourcer som området har og giver mulighed for nyudvikling af eksisterende ressourcer.

Planstrategien skal give nogle konkrete rammer som understøtter de eksisterende kvaliteter. Strategien er med til at fastholde den lokale forankring ved at integrere borgernes daglige brug af parken i en fremtidig plan. Den fastholder parken som en central del af Haderslev by og styrker de værdier som parken oprindeligt var bygget op omkring.

Planredskabet forholder sig til hovedgrebets tre identitetsskabende parker. Det fokuserer på at identificere og aktivere de fysiske kvaliteter og skabe rammerne for nye funktioner, med et fælles strategisk afsæt.

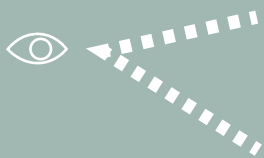
PLANSTRATEGI - SIKRING AF DE PRIMÆRE FORHOLD I DAMPARKEN

Planstrategien skal sikre parkens helhed. Parkens fremtidige brug skal fungere i den større kontekst, på tværs af de forskellige områder. Den skal skabe en helhed og kontinuerlighed gennem parken.

Primære forbindelser i parken /

Primære forbindelser i parken /
Parkens gennemgående forbindelser skal bevares og forstærkes. Disse er vigtige for parkens oplevelse og parkens daglige brug.

Primære Sigtelinjer /

Primære Sigtelinjer /
De visuelle forbindelser er essentielle for parkens fremtidige brug. Sigtelinjerne blev brugt som et planredskab ved parkens oprindelse.

Primære forbindelse til byen /

Primære forbindelse til byen /
For at fastholde Damparken som en central bypark skal der værnes omkring den primære forbindelse.

PRIMÆRE FORBINDELSER I PARKEN

Den primære forbindelse udvides således at den ydre halvø bliver en integreret del af parkens stinet. Stinettet skal fungere som et samlande element gennem parken, og det oprindelige forløb skal fastholdes i en fremtidig udvikling af parken

NØGLEORD:

- Forstærke den primære forbindelse i parken, således at karakterområderne bliver forbundet på tværs
- Adgang over/under Omfartsvejen til den ydre halvø

PRIMÆRE SIGTELINJER

Damparkens oprindelige udførelse er bygget op omkring de vigtige sigtelinjer i parken. Omkørselsvejens længdeprofil er fx. holdt så lavt som muligt for at bevare disse udkig. En fremtidig plan for Damparken skal ligeledes bevare disse.

NØGLEORD:

- Frihold sigtelinjer fra beplantning
- Forstærk sigtelinjer med beplantningsbælter

PRIMÆRE FORBINDELSE TIL BYEN

Bispebroen er den primære kobling til byen, og hele Damparkens udformning tager udgangspunkt i denne kobling. Fra indgangen til parken kan man overskue hele forløbet, og bliver herved draget ind i den.

NØGLEORD:

- Forstærk synergien til Haderslev by
- Sammenfletning af park og by

PLANREDSKAB - BEVAR, FORSTÆRK OG FORNY DAMPARKEN

Erfaringen siger, at rum fungerer bedst, når de giver plads til forskellighed og forandring. Hver af parkens dele bibeholder derfor sin egen identitet, som dyrkes gennem forskellige former for aktivering af parkens ressourcer. Aktivering af ressourcer knytter sig til 3 tematiske overskrifter; BEVAR, FORSTÆRK og FORNY, som hver repræsenterer en særlig målrettet handlingsplan for udviklingen af damparken. Temaerne skal sikre at udviklingen af Damparken fortsat underbygger de væsentlige natur- og landskabsmæssige værdier.

Bevar /

Det smukke træder frem, når det forfaldne rives ned. Der findes mange eksisterende værdifulde landskabstræk og sammenhænge som har stor oplevelsesmæssig betydning i parken. Det er vigtigt for parkens fremtidige brug at disse bevares.

Forstærk /

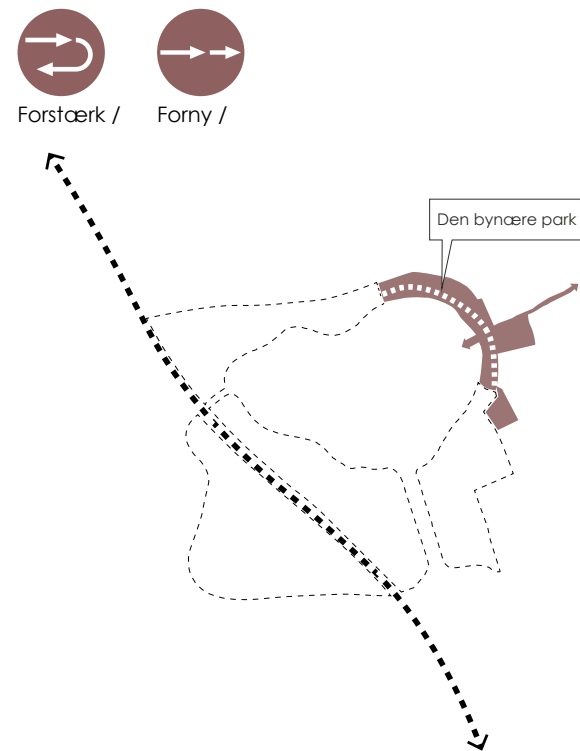
Damparken vil udvikles positivt ved at forstærke eksisterende kvaliteter. Når mødesteder eller andre aktiviteter med relation til landskabet styrkes, får parkens eksisterende kvaliteter et nyt liv.

Forny /

Der er plads til fornyelse i Damparken, Den skal dog ske med omtanke. Ved at fornye dele af parkens ressourcer, fremtidssikres parken som en helhed, og de uvurderlige kvaliteter parken besidder i dag, kan bestå.

DEN BYNÆRE PARK

Den bynære park skal omfavne både by og park. Den skal have et helt nyt urbant by-sammenhængende liv med parkens nære knytning til bykernen som sit udgangspunkt. Potentialerne for at skabe et levende og inkluderende bynært parkområde er til stede, men må forstærkes og videreudvikles.

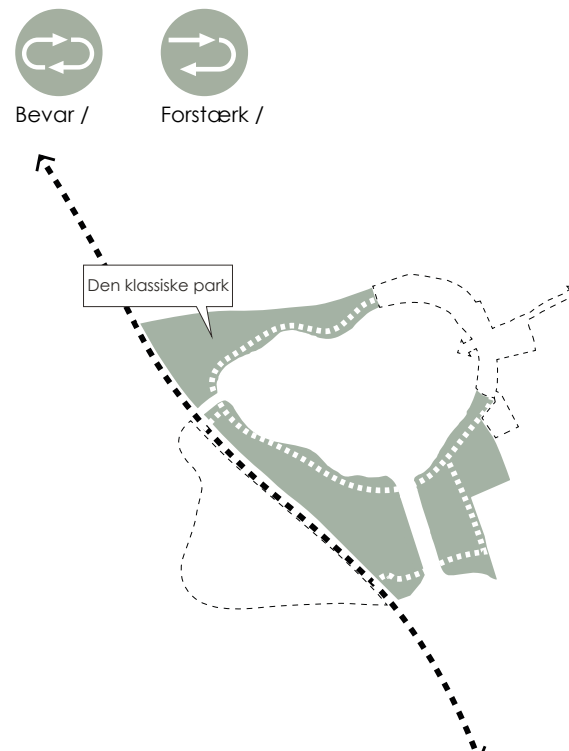
RETNINGSGIVENDE HANDLINGSOVERSIGT

FORSTÆRK potentialet i synergien mellem bykerne og park

- Forstærk de pladdannende urbane rum
- Forstærk sammenhængskraften mellem bykernen og den indre dam
- By- og urbane kanter skal forstærkes ud mod dam og pladser

FORNY og gentænk de urbane byparks-potentialer ud fra eksisterende planstruktur og kontekstkvalliteter

- Nyudvikling skal ske i forlængelse af eksisterende bystruktur som styrende for orientering og placering
- Nye aktivitetstiltag med by-fællesskabet for øje

DEN KLASSEK ROMANTISKE PARK

For at bevare den klassiske have, som Damparken er, skal der fokuseres på at forstærke de takter som føre tilbage til den historiscistiske bypark. Bevaring af de elementer som er oprindelige har stor betydning for indtrykket som en romantisk have.

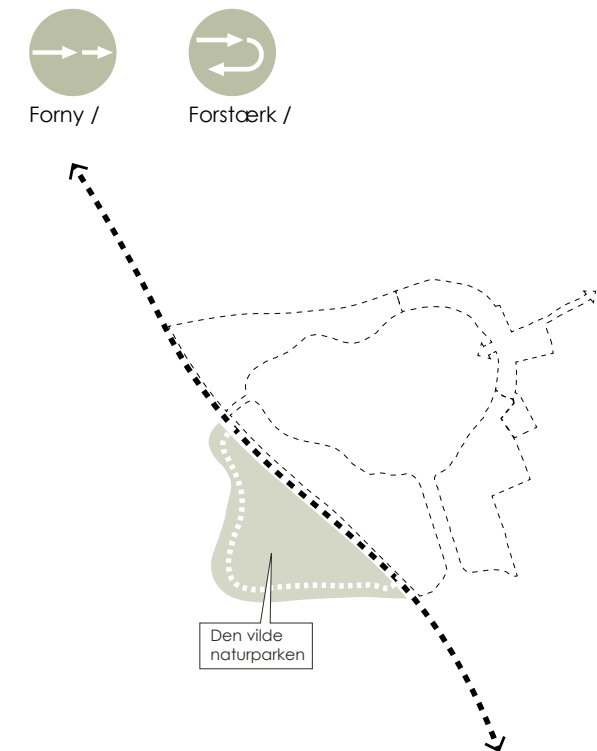
RETNINGSGIVENDE HANDLINGSOVERSIGT

BEVAR den klassiske parks hovedelementer

- Bevaring af det karakteristiske snoede stiforløb
- Bevaring af de stemningsgivende havekarakterer

FORSTÆRK parkens tabte havetræk

- Genopretning af opholdsrum til selskabeligheder
- Forstærk opholdsmuligheder i den klassiske parks udførelse
- Forstærk den indrammede oplevelseskig til dammen
- Forstærk den klassiske parks beplantning

DEN VILDE NATURPARK

Et større infrastrukturelt projekt hvis plangreb fremtidigt har muliggjort et naturligt egnskarakteristisk landskab med et stort potentiale for en bæredygtig biodiversitet og karakterfyldte naturoplevelser

RETNINGSGIVENDE HANDLINGSOVERSIGT

FORNY den ydre halvøes karakteridentitet som en del af damlandskabet

- Forny parkens identitet ved brug af naturgenopretningsstrategier fra oplandet
- Forny og gentænk naturoplevelser med udgangspunkt i Pamhuleskovens udtryk

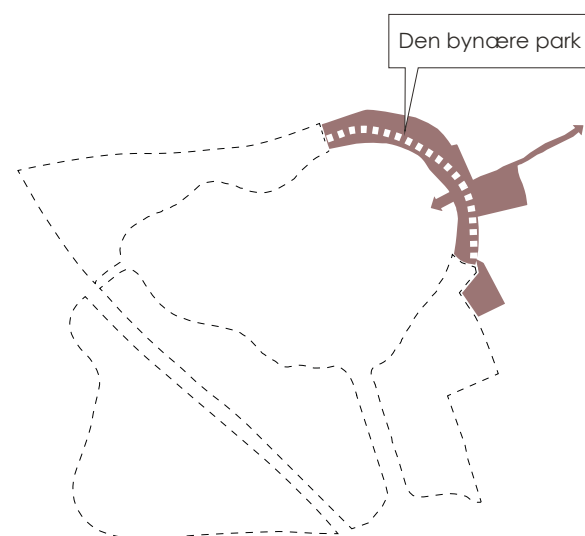
FORSTÆRK den ydre halvøes forbindelser og naturoplevelser

- Forstærk forbindelsen til naturruter
- Forstærk forbindelsen til oplandets eksisterende økosystem

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK

"Kort sagt, der er utallige udviklingsmuligheder i parken, den behøver aldrig at stagnere. ...Når parken til sin tid er vokset til, vil man nok fra Bispebroen stadig have den storslående udsigt, som hele projektet i så høj grad er bygget op på."

Havearkitekt M.D.H. Eywin Langkilde, 1960

Havearkitekten Eywin Langkilde, som var med til at udføre Damparken, efter sin læremester Troels Erstad gik bort, så mulighederne i en vækslende og dynamisk park, som udspringer fra Haderslevs bycentrum. Parken blev centret omkring Bispebroen, og som der nævnes, den storslående udsigt. Forstærkningen af denne forbindelse er en af den bynære parks fornemmeste opgaver.

Sammenfletningen af den bynære park, skal ske med både park og by for øje. Begge aspekter har hver sin historie og struktur, som skal indkorporeres i den fremtidige bypark.

Forstærkning af de eksisterende træk i den bynære park, bliver et hovedelement i dens karaktergivende omdannelse. Området er i dag forbundet til den indre by, men i fremtiden skal disse være mere sammenflettet. Bispebroen skal være en lige så stor del af parken, som den er af byen. Ved at fokusere på en omdannelse af Wittenberg plads, som et urbant byrum, forstærkes denne sammenfletning til Haderslev by. Wittenberg plads bliver et bindeled, som samtidig forstærker plads forløbet gennem Haderslev by til havnen.

Muligheden for at skabe en ny forside mod dammen, som knyttes til bystrukturen og skaber en forlængelse af byen, åbner op for nye byggegrunde i den bynære park. Med byfællesskabet for øje, kan nye aktiviteter komme få plads i parken.

HENSIGT

Den bynære park rummer i kraft af sin placering og folkelige position de største potentialer for at blive en del af en vigtig fremtidssikring af byen som et levende og oplevelsesrigt miljø. Vigtigt er det, at denne ses som et led i, at sikre sammenhængskraften byen i mellem, samt til de identitetsgivende og storslåede landskaber omkring byen ved fjord og dam. Dette foreslår helhedsplanen som særlige prioriteringer, hvis byen ikke skal gå fra udvikling til afvikling, hvorfor den bynære park må betragtes som en dynamisk udviklingsparat medspiller i denne hensigt.

Den bynære park, som byens primære bindeled til Damparken, skal fremtidigt betragtes og planlægges som en del af en større by-fortælling og -sammenhæng. De foreslåede realiseringstræk skal for den bynære park alle ses som konkrete tiltag der har dette for øje og være retningsbestemmende for kommende beslutningstagende for dette område.

Haderslev har, som mange andre mellemstore danske købstæder, gennemgået en udvikling, hvor byens handelsåre via gågaden har mistet bymæssig position og relevans og hvor yngre beboer fravælger byen. Med de foreslåede realiseringstræk for den bynære park er hensigten, at Damparken, særligt via den bynære park skal foreslå tiltag der positivt skal styrke bykernen og byen som bred generations by.

Fokus er at forstærke allerede eksisterende elementer på den korte bane og via nye mere fremtidsplanlagte tiltag. Handlingsoversigten skal derfor danne grundlag for nye by-prioriteringer og -visioner, hvor midtbyen som centrum understøttes af oplevelsestilbud, arealer der tilgodeser fællesskabet, understøttes i sammenhæng af lokalforståelsen præget af relation mellem by og landskaber og hvor bymidten bl.a. betragtes og planlægges som fremadskuende leve-by frem for tildligere forestillinger om bilbyen.

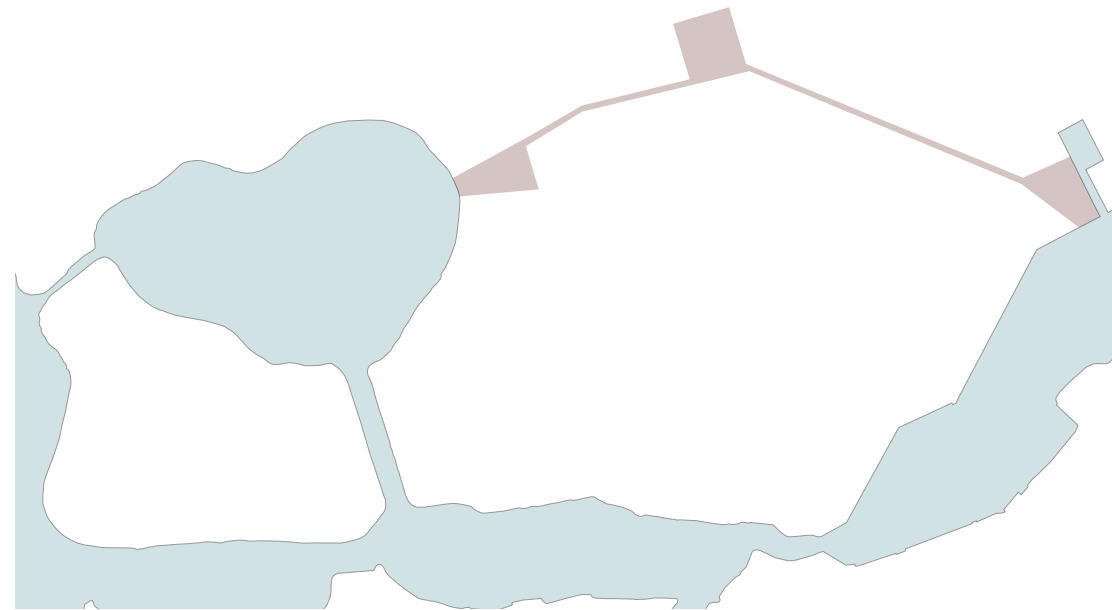

FORSTÆRK DE PLADSDANNENDE URBANE RUM

Wittenberg Plads skal i fremtiden være et urbant rum for sig. Pladsen skal forstærkes som en del af pladsforløbet i Haderslev by og koble sig på Jomfrustiens fornyelse. Pladserne i Haderslev skal ses som en helhed, og ikke individuelle områder.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Fjern parkering fra Wittenberg Plads
- Forny Wittenberg plads som nyt byrum
- Sikre gennemkørsel over pladsen, som shared space, til parkeringen ved Klostersvænget

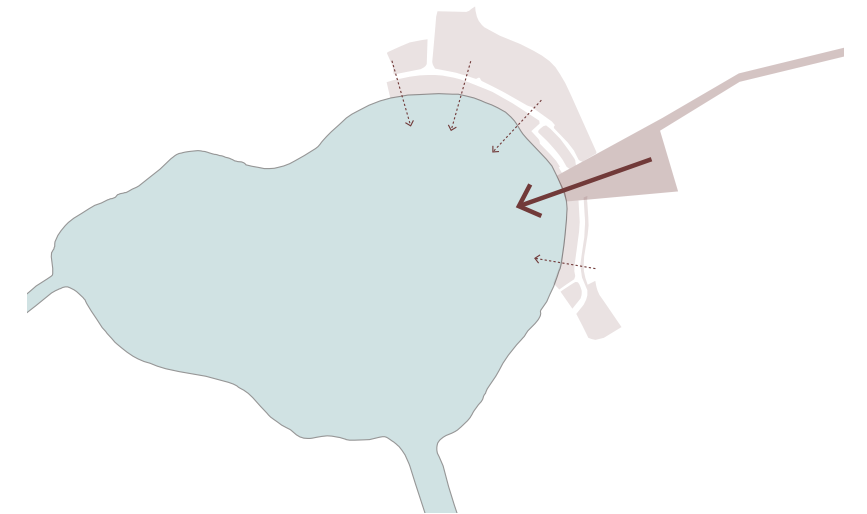

FORSTÆRK SAMMENHÆNGSKRAFTEN MELLEM BYKERNEN OG DEN INDRE DAM

Adgangen til dammen er essentielt for Damparken. Det ligger i navnet af parken, at det er dammen, parken centres omkring. Med den bynære park, skabes en oplagt mulighed for at forstærke adgangen til vandet, og give brugerne en oplevelse af at komme tættere på dammen

Nøgleord og konkrete forslag:

- Mulighed for brogang ud i vandet
- Gøre vandkanten mere tilgængelig

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK / DEN BYNÆRE PARK

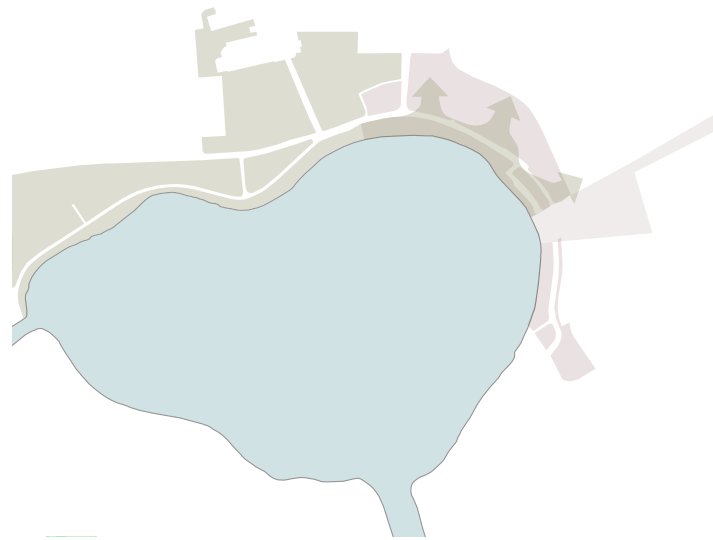

FØRSTÆRK SYNERGIEN MELLEEM BY OG PARK

Området i det nære møde mellem park- og byliv skal forstærkes. Miljøet fra den grønne park skal bevæge sig ind i det nye bebyggelsesmiljø, således at den bynære park kan trække på parkens kvaliteter, men via nye tiltag.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Opblødning af kanter, uden bagsider mod parken.
- Nye programmer mellem bebyggelser ved den bynære park skal forstærke synergien mellem park og den bynære placering.

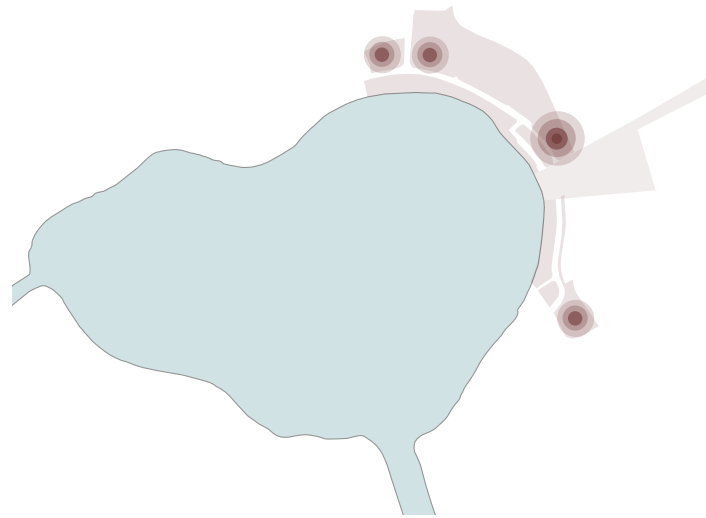

NYE AKTIVITETSTILTAG MED BY-FÆLLESSKABET FOR ØJE

De eksisterende aktiviteter samt placering i parken skal gentænkes, og nye aktiviteter som understøtter nærheden til byen skal indtænkes i den bynære park.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Aktiviteter som understøtter nærheden til byen
- Krydreurte haven kan med fordel flyttes til den bynære park, og omdannes til byhaver, som forstærker fællesskabet
- Nye og forbedret toiletforhold i den bynære park

NY PLANSTRUKTUR MELLEEM BY OG PARK

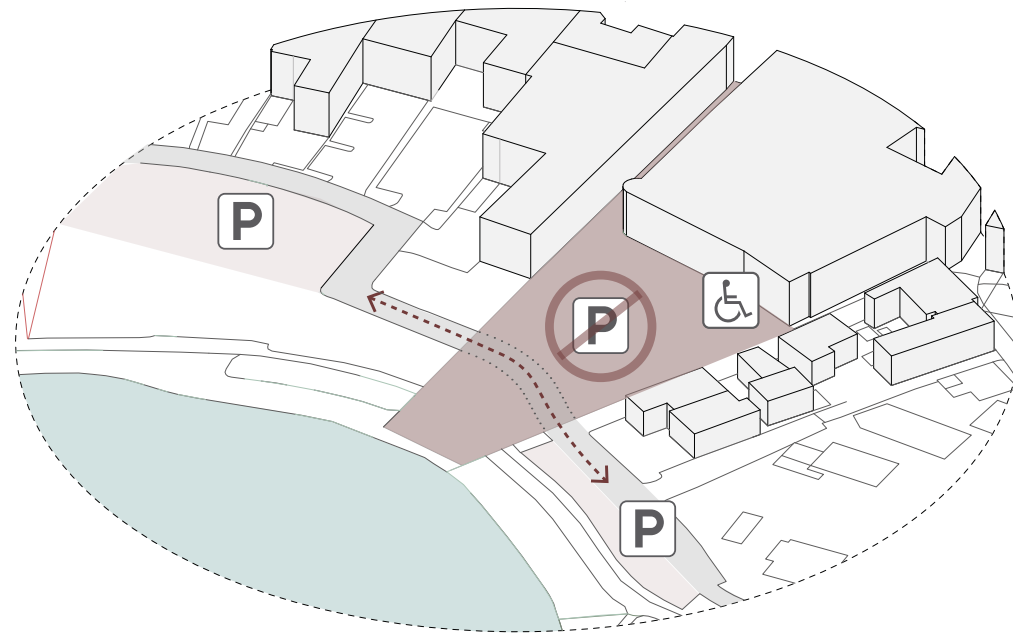
Fremtidige udviklingstiltag skal indpasses i den eksisterende bystruktur, og være med til at skabe byens forside mod parken.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Byens eksisterende bagsidekarakter mod dammen skal nyudvikles så ryg bliver til front
- Mulighed for nye grundstykker som følger eksisterende bystruktur
- Nyudvikling skal ske i forlængelse af eksisterende bystruktur som styrende for orientering og placering.

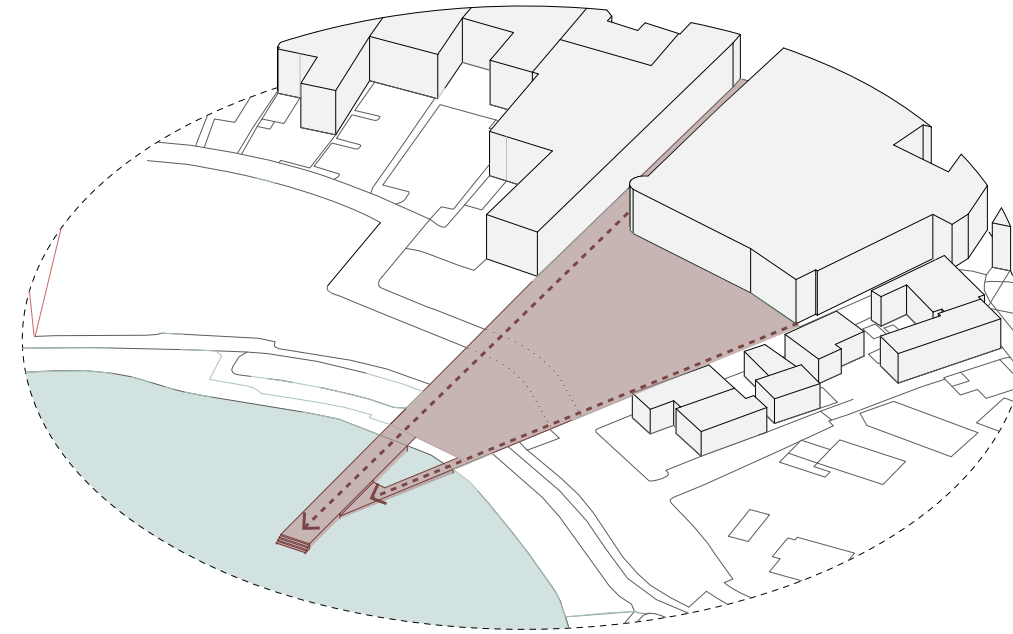

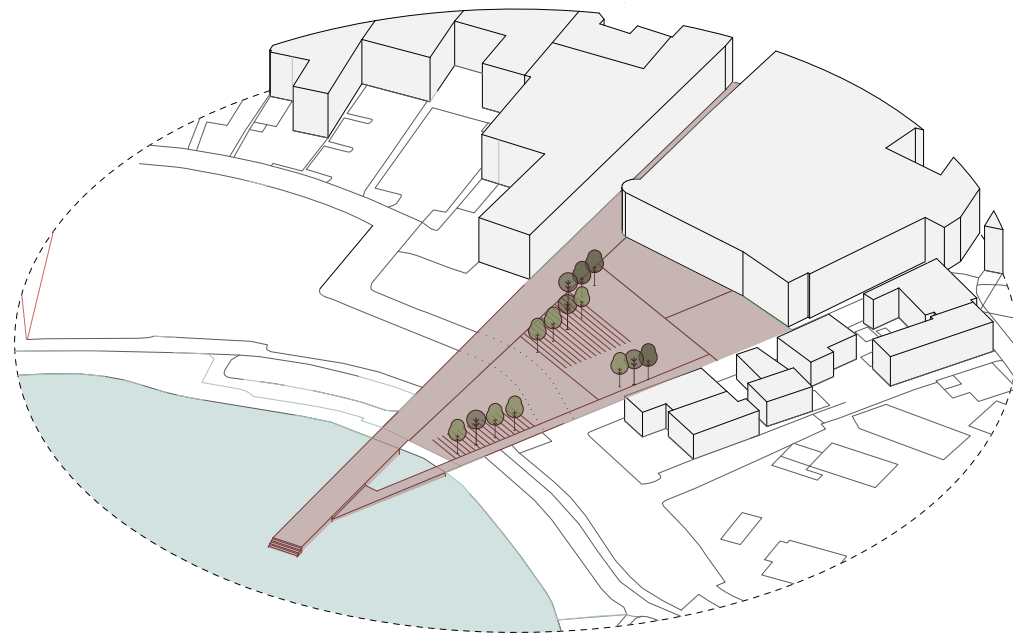
#1 PARKERING FJERNES FRA WITTENBERG PLADS/

Ved at fjerne parkeringen fra Wittenberg plads, omdannes parkeringsarealet til en central byplads. Der sikres stadig gennemkørsel over pladsen, som shared space, for beboere og til parkering ved Klostervej. Der placeres Handicap parkeringer nær Bispen Kulturhus, således at gangbesværet stadig har mulighed for at besøge midtbyen og Bispen

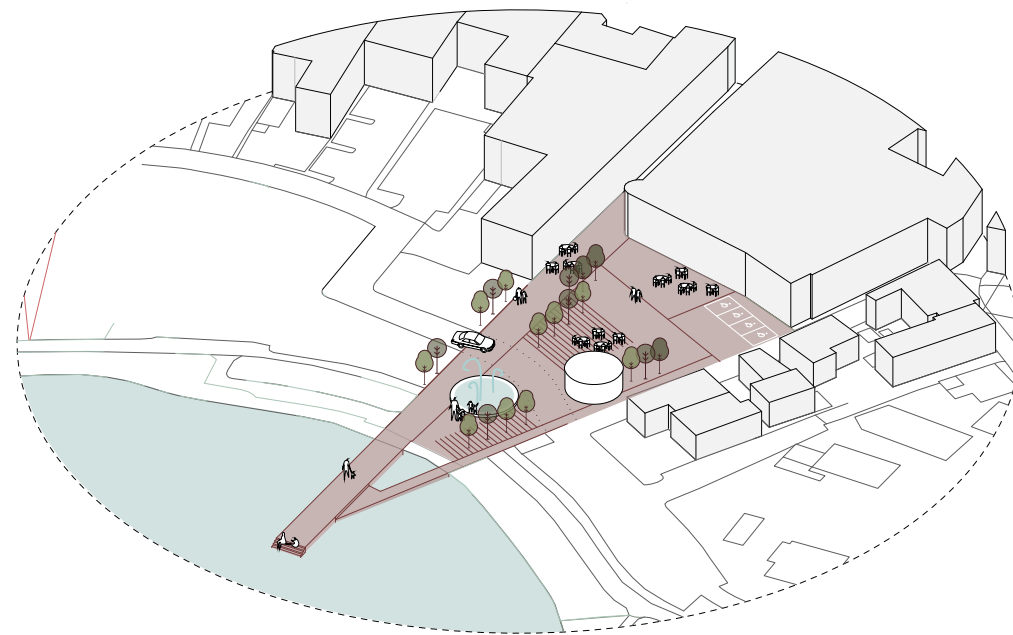
#2 FORLÆNGELSE MOD DAMMEN/

Wittenberg plads forlænges ud i dammen. Derved skabes der nogle klare linjer fra bispebroen og den indre dam. Bispebroen bliver igen det centrale omdrejningspunkt for Damparken, og forstærkningen af denne forbindelse bidrager til et sammenhængende park og bymiljø.

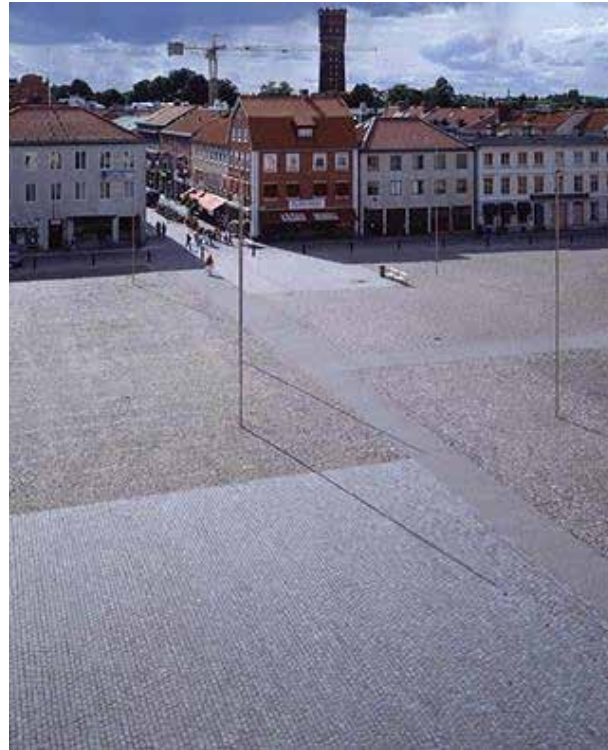
#3 EN FLEKSIBEL BYPLADS

Wittenberg plads skal i fremtiden være en fleksibel byplads, som både giver rum til større begivenheder, og dagligdagens brugere. Ved at placere få, men retningsgivende elementer fastholdes felksibiliteten. Istedet kan rum skabes med belægninger og retninger.

#4 EN LEVENDE DAM-PLADS

Den nye urbane plads skal binde by og dam sammen. Der skal skabes aktivitet i dagligdagen ved at lade Damkiosken blive en del af Wittenberg plads, og lade den nye cafe ved Bispebroen samt kulturhuset indtage uderummene. Et vandelement skal give liv til pladsen og blive et nyt mødested.

BELÆGNINGSREFERENCEN/ Stortorget - Caruso St. John

VANDELEMENT REFERENCEN/ Lindevangsparken - Sløjfen

WITTENBERG SOM EN BYPLADS

En omdannelse af Wittenberg plads fra et parkeringsareal til en byplads er en nødvendighed for at skabe den ønskede sammenhæng mellem park og bymidte, men i lige så høj grad for at skabe et klart forløb mellem fjord og dam.

Udviklingen af Wittenberg plads som et urbant rum er med til at genskabe Bispebroens status som omdrejningspunktet for parken. Ved at forlænge Bispebroens promenade ud i den indre dam, kommer der et naturligt fokus. Wittenberg plads bliver i højere grad en "Damplads" - velkomsten til Damparken, hvor by og dam mødes.

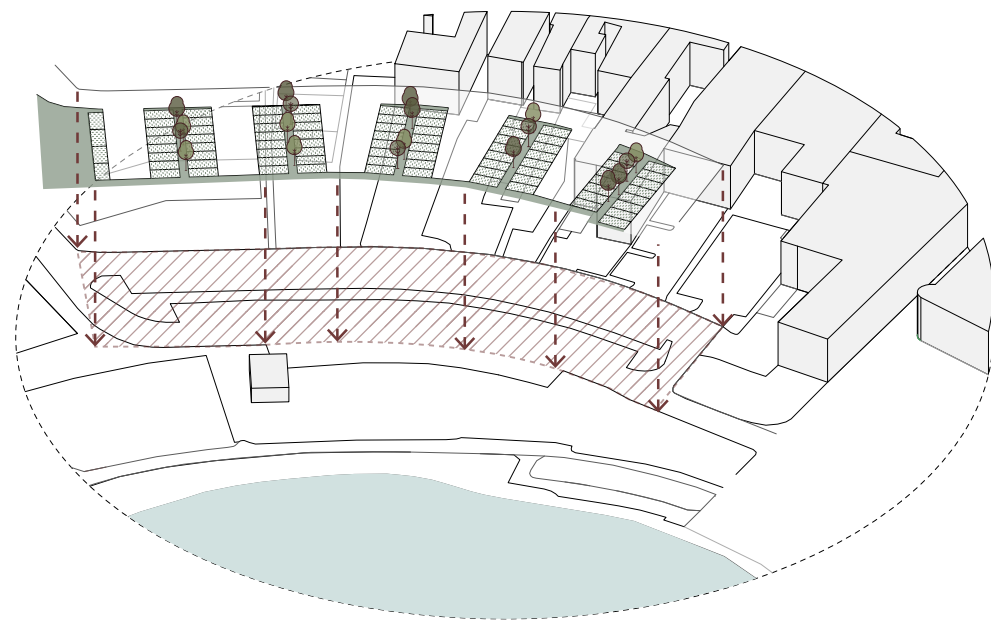
Disponeringen af pladsen skal være fleksibel, således at større events stadig kan finde sted, men pladsen skal programmeres nok til at den ikke virker tom i dagligdagen. Det er en hårdfin grænse mellem det programmerede rum og de fleksible miljøer. Ved at fokusere på få, dog velpladceret, beplantingselementer og fast inventar, kan man skabe en

retningsgivende forstærkning mod dammen, og lade belægningsfladerne være det programmerende rum.

Et fast element på Wittenberg plads skal have samlingskraft og omskiftelighed. Et vandelement, som åbner op for muligheden for et soppebasin og regnvandsopsamling kan skabe liv, og tilføre en nærhed til dammen og vandmiljøet som ikke kan opnåes i selve inderdammen.

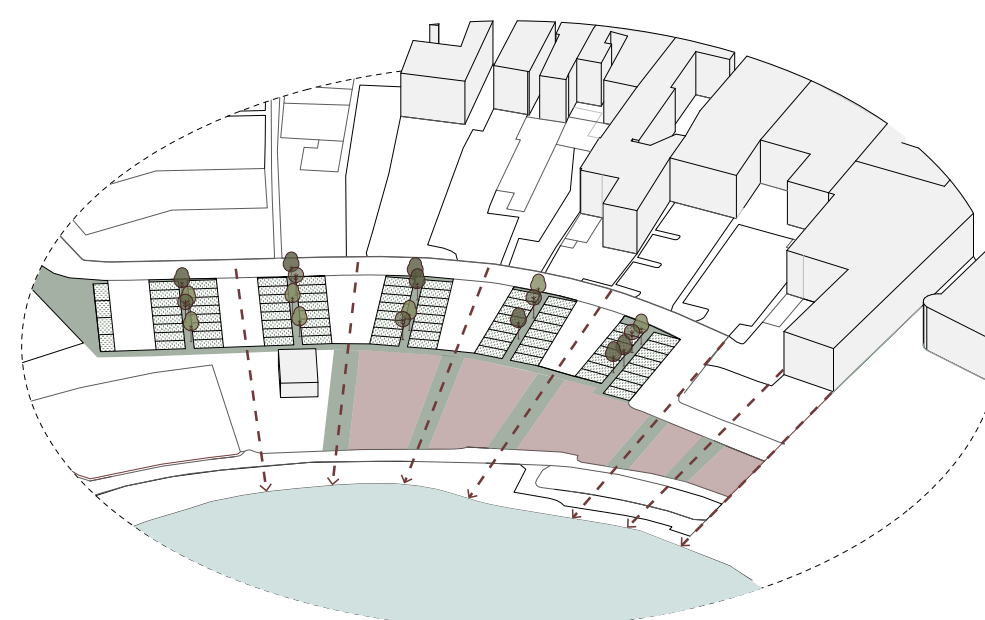
Wittenberg plads skal blive en Damplads der faciliterer Damparkens større events. En Damplads som kan udnytte nærheden til kulturinstitutionen Bispen. Det skal være en byplads, som har naturen og dammen som sit omdrejningspunkt. Deri adskiller Wittenberg plads sig fra de eksisterende pladser i Haderslev, hvor Wittenberg plads ikke tænkes som konkurrent til Haderslevs andre pladser, som Gravene. Dampladsen skal blive en supplerende plads i det nye forløb der skaber sammenhæng mellem dam og fjord.

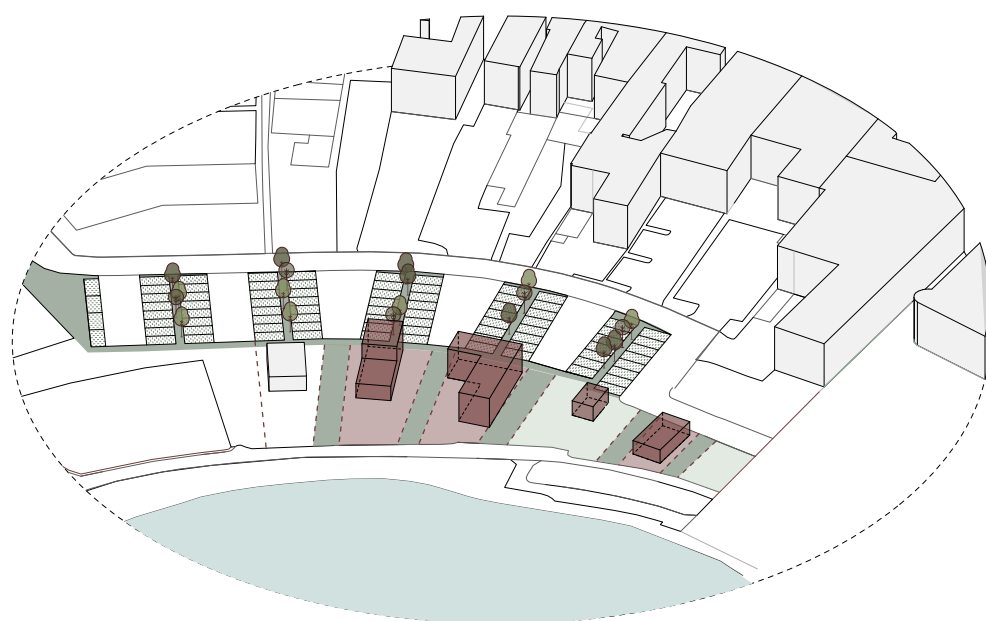
#1 OMDISPONERING AF VEJ- OG PARKERINGSAREALER

Ved at optimere parkeringen ved Borgervænget, kan der skabes mere plads til parkens udvikling. Den nye orientering af parkeringsarealet medvirker til at forstærke den eksisterende bystruktur, og gør at parkeringen bliver mere integreret end værende en barriere.

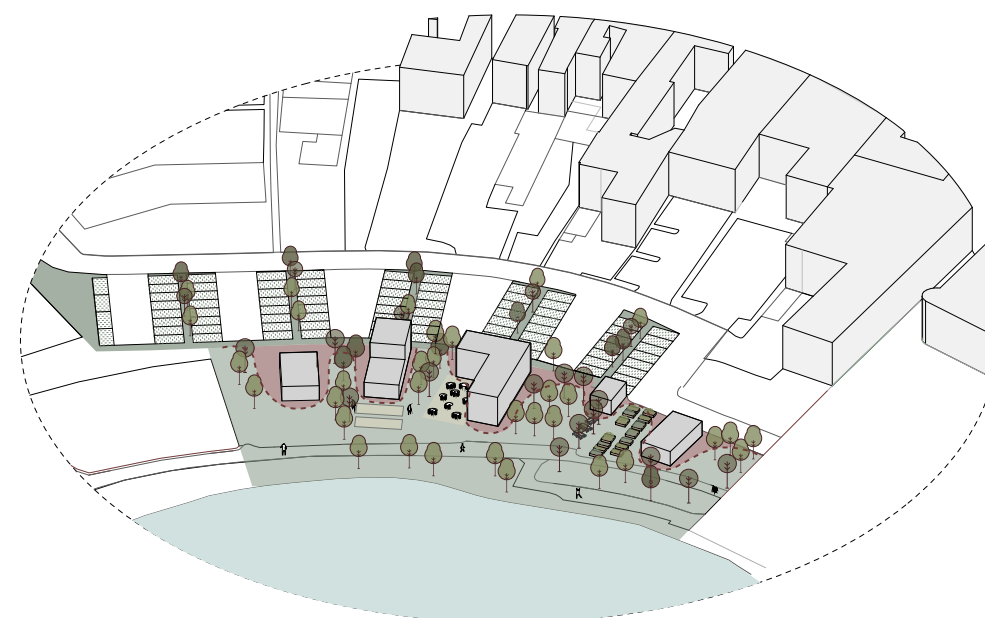
#2 MATRIKULÆR STRUKTUR NED TIL DAMMEN

Den matrikulære struktur forlænges vinkelret ned mod dammen, som der historisk har været tradition for. De matrikulære områder har historisk set været private haver helt tæt på dammen. Ved forlængelsen skal denne fortælling omskrives, så det fremtidigt bliver nye fælles by-haver.

#3 NYE GRUNDSTYKKER ÅBNER OP FOR BEBYGGELSE

På de nye arealer åbnes der op for bebyggelse som følger den eksisterende bystruktur. Det nye område skal fodre til et fælles bymiljø frem for enkeltstående bygninger, og potentielt give den nuværende bagsidekarakter et nyt henvendt ansigt mod park og dam.

#4 PARK TRÆKKES IND I NYT BEBYGGELSESMILJØ

Damparken skal trækkes ind og blive en del af det nye bebyggelsesmiljø så synergier kan opstå mellem by og park. De nye miljøer kan herved trække på parkens kvaliteter og det bynære liv, hvor arealerne skal tilstræbes som rum for offentlige fælles formål.

**BEBYGGELSESMILJØ/
Passeig De St Joan Boulevard**

**BEBYGGELSESMILJØ/
Prinzessinnengarten**

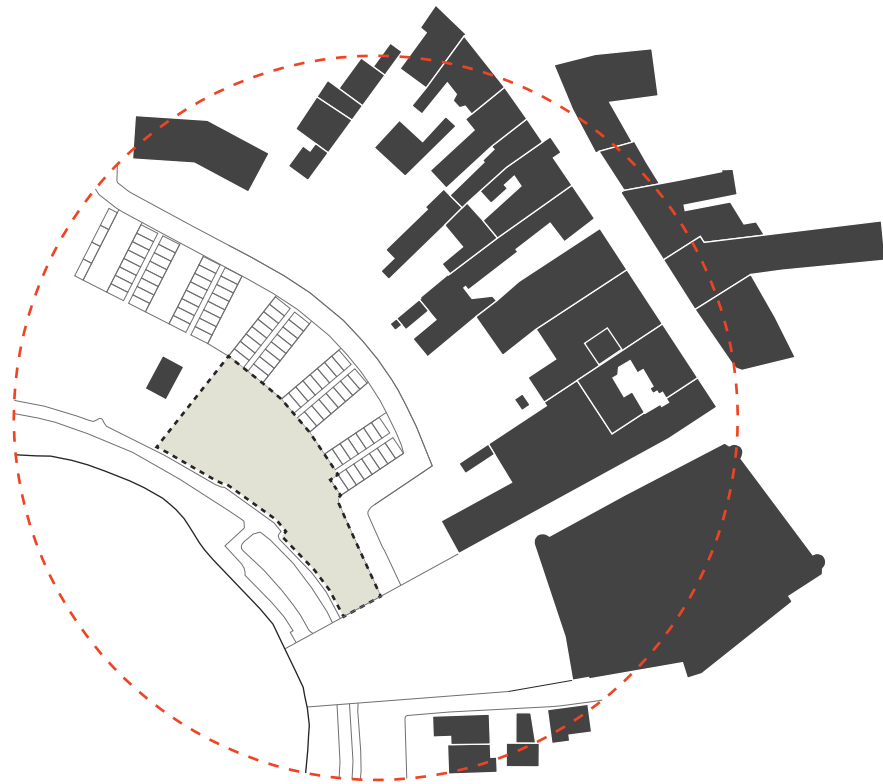
NYT BEBYGGELSESMILJØ

Ved at åbne op for bebyggelse i den bynære park, åbnes der samtidigt op for muligheden for at skabe et helt nyt by- og parkunderstøttende miljø. Potentialer vil være, at byens, netop her, ellers tidligere bagsidekarakter omdannes til en ny by-kant der i højere grad henvender sig til parken og mødet med denne. Men ved byggemuligheder på så prominente arealer må også medfølges af krav om, at disse skal indtænkes, så der formås at række ud over egen sokkel og bidrage til omkringliggende. Derfor anbefaler helhedsplanen at der må tænkes i bebyggelsesmiljøer frem for udelukkende bygninger. Kvaliteten vil herved være, at hvor bygninger nødvendigvis ikke giver tilbage til området og den plads den optager, har bebyggelsesmiljøet netop dette på sinde, hvorfor skabelsen af disse må være et af hovedprioriteringerne for beslutningstagende for denne del.

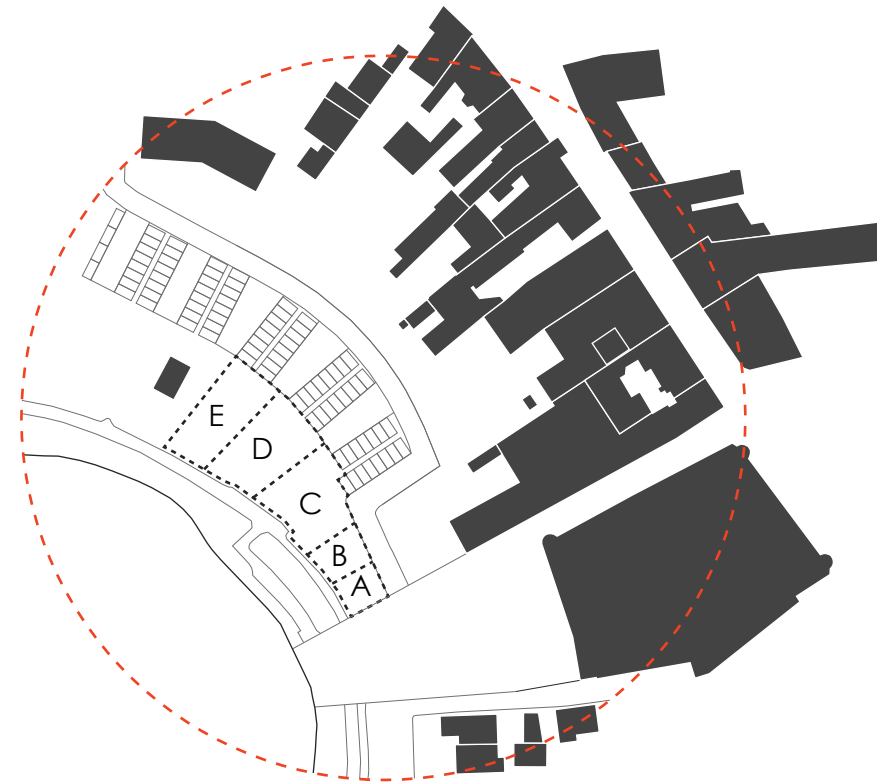
Der skal skabes uformelle, fællesskabende miljøer i og imellem nye bygningsvolumener, hvor alle føler sig velkomne. Den bynære park skal være drevet af sin placering i Damparken. Miljøet fra parken skal bevæge sig ind og blive en del af bebyggelsesmiljøet, hvor grænsen mellem park og by flettes.

I udviklingen af bebyggelsesmiljøet skal der være fokus på fælles grønne områder ud mod stiforløbet fra byggefeltene. Ved at optimere vejarealerne og omdisponerer parkering ved Borgervænget, med en ny parkeringsstruktur som følger den oprindelige matrikelstruktur, bliver parkeringsarealerne en integreret del af omdannelsen i stedet for en barriere mellem park og by. Herved skabes også en naturlig rytme i bebyggelsesmiljøet, hvor byggegrunde udstødes i forlængelse af de parkerede områder. Herved friholdes større områder til fællesskabende miljøer, der kan gavne de forskellige brugere af parken.

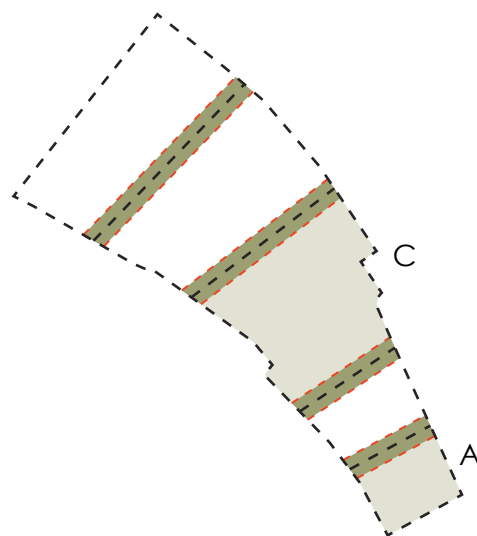

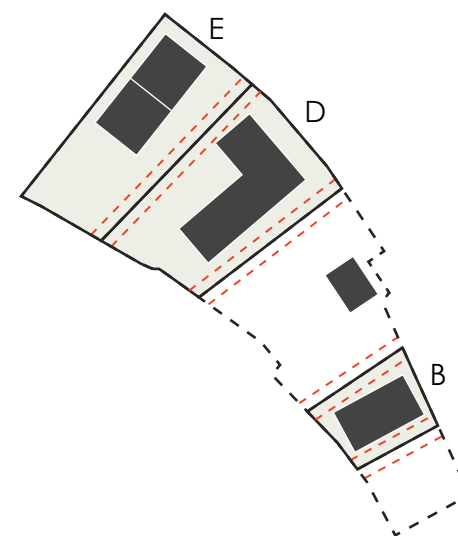
#1 NYT FORESLÅET LOKALPLANSOMRÅDE
Ca. 1.500 m²

#2 MATRIKULERING, NYE GRUNDSTYKKER
A: Ca. 115 m²
B: Ca. 145 m²
C: Ca. 415 m²
D: Ca. 430 m²
E: Ca. 395 m²

#3 GRØNNE OFFENTLIGE AREALER OG KORRIDORER
Grundstykke A og C sikres til grønne offentlige formål, med mulighed for f.eks. anlæggelse af offentlige toiletter og mellem alle grundstykker fritholdes grønne korridorer i en bredde på minimum 3 m (1,5 m på hver side).

#4 BEBYGGELSE OG TÆTHED
Overordnet orienteres bebyggelse som rektangler med den korteste side som gavle mod dammen, hvor bebyggelse disponeres tilbagetrukket fra dammen.
Oplæg til byggeretter:
B: Ca. 65 m² i 1 plan, bebyggelsesprocent på ca. 45 %
D: Ca. 270 m² i op til 2 plan, bebyggelsesprocent på ca. 65 %
E: Ca. 155 m² i 1-2 plan, bebyggelsesprocent på ca. 40 %
Samlet for hele lokalplanområdet: Maks bebyggelsesprocent på ca. 35 %

PLANFORHOLD OG RETNINGSGIVENDE BESTEMMELSER

Med fokus på skabelsen af et sammenhængende planområde der trækker på parkens kvaliteter og byens historiske struktur i relation til kystkant og dam, foreslås et bebyggelsesmiljø, hvor flere aflange grundstykker udmatrikuleres med henblik på miljøer frem for udelukkende bebyggelse. Strukturen skal være "porøs" med grønt og rekreativt i mellemrum og hvor variationen i tilbudte grundstykker skal sikre et mangfoldigt og bredere tilbud af udviklingsmuligheder. Helhedsplanens oplæg til retningsgivende bestemmelser skal betragtes som det indledende styrende planværktøj til udarbejdelsen af fremtidigt bestemmende plandokumenter.

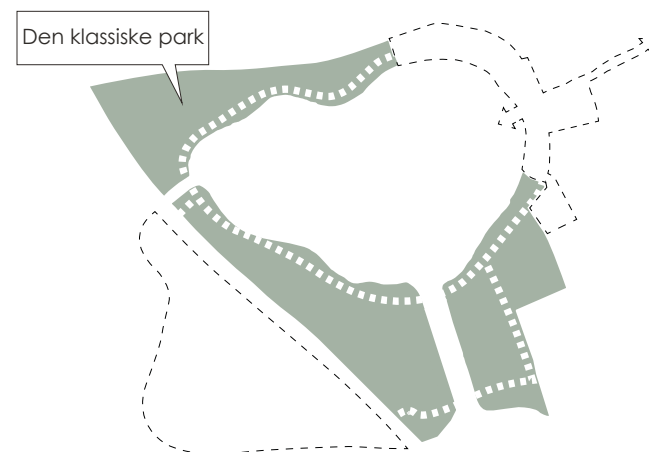

STEMNINGSBILLEDE / DEN BYNÆRE PARK

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK

"Det kunne måske have været fristende for arkitekt Tyge Hvass og havearkitekt Troels Erstad, der i sin tid udarbejdede skitseforslaget, at formgive parken på en mere arkitektonisk måde, fremfor den rent landskabelige, men der kan ikke her ske tvivl om, at udformningen ganske bevidst er gået i den romantiske retning."
Havearkitekt M.D.H. Eywin Langkilde, 1960

Den klassiske romantiske park er et vigtigt karaktertræk af Damparken. Ved udførelsen af parken i 1954 har man bevidst arbejdet med træk fra den romantiske have. Man skal drages ud i parken, hvor den ene overraskelse følger den anden. Der skal være vekslende indtryk fra de forskellige haver, de indrammende kig og skyggevirkningen fra de forskellige beplantninger.

Gennem tiden er disse indtryk forsvundet, ved orkanen i 1999 gik meget af den oprindelige planteplan tabt og nye tiltag som ikke stemmer overens med den klassiske park er kommet til. Den klassiske park skal reetablere disse, så man igen kan se Troels Erstads vision for den romantiske park.

Realiseringstrækkene skal fokusere på en bevarende strategi. De oprindelige elementer i den klassiske park skal bevares og beskyttes mod en fremtidig udvikling. Den klassiske park har ikke behov for nye tiltag, den har tværtimod behov for en bevarende og en forstærkende aktivering af de eksisterende ressourcer.

Gennem en forstærkende strategi gives mulighed for en gentænkning af den klassiske park. Tiltag som knytter sig til de oprindelige ideer fra den romantiske have, skal indtænkes som en del af den klassiske park, således at parkens aktiviteter også fremtidssikres. Ved at fokusere på plads til selskabeligheder, bringes et centralt tema i planlægningen af de romantiske parker op. I den romantiske have skulle der være små intime og indrammede opholdsmuligheder, langs parkens forløb. Der skulle være plads til større selskabeligheder, hvor den romerske amfiscene fik en nyfortolkning i de romantiske haver.

HENSIGT

Stort set alle tidens smukke haver er væk, udstykket eller forarmede, og deres rigdom kan kun opleves gennem gamle bøger. Derfor er det essentielt, både for den danske kulturhistorie, men også for brugerne af parken, at bevare de haveværker som stadig står i dag.

Med Damparken findes et unikt stykke dansk parkhistorie, som er værd at værne om, både på kultur- og byplan, og det er derfor vigtigt, at handlinger med en bevarende intention prioriteres i videreudviklingen af parken. Den oprindelige del af Damparken står her klart og tydeligt i dag som en klassisk park, med små gemte stier og velplaceret beplantning. I fremtiden skal denne struktur stadig være let aflæselig. En videreudvikling af denne del af parken skal ske nænsomt, og med den klassiske park for øje.

Helhedsplanen anbefaler, at der fremtidigt udvikles en strategi for hvordan parkens karakter skal bevares. En drift- og beplantningsstrategi der forholder sig til parkens historie og den identitet man ønsker at fastholde. Det skal være et langsigtet projekt, som kan udvikle sig dynamisk over tid, og samtidig fastholde de klassiske parktræk. Strategien skal samtidig tage højde for, hvor stor en belastning parken kan tåle for udefrakommende events. Der skal defineres hvilke events som hensigtsmæssigt kan finde sted i parken, og hvor høj en belastning disse må have på parken.

Fokusset for udviklingen af den klassiske park på den korte bane, er at få defineret events og størrelse samt accept for grad af disses belastning af parken, således at de elementer som er tilbage fra den oprindelige klassiske park bevaringsmæssigt tilgodeses.

En langsigtet helhedsorienteret strategi skal herefter udvikles, hvor parkens beplantning og udvikling af opholdsrum skal være med til at forstærke den klassiske romantiske parks unikke karakter og fastholde denne del af parken som en klassisk have.

BEVARING AF DET KARAKTERISTISKE SNOEDE STIFORLØB

Slyngede stiforløb, grupper af træer og en sø. Disse elementer er essentielle for at parken opleves som en klassisk romantisk park. Damparkens stiforløb definerer parken, og understreger dens plads som en klassisk park.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Bevaring af de originale stiforløb skal prioriteres i udviklingen af parken.
- Hvis forbindelser mangler i den klassiske park, skal disse udføres med samme udtryk som ved de romantiske parker.

BEVARING AF DE STEMNINGSGIVENDE HAVEKARAKTERER

Haverummet eller snarere et forløb af haverum er en klassisk komponent i den romantiske have. I Damparken findes flere af disse haver, som skal bevares for at bibeholde den oplevelsesrige tur gennem parken

Nøgleord og konkrete forslag:

- Bevaring af rosenhaven.
- Bevaring af Rhododendronhaven.
- reetablering af Sumphaven.

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK / DEN KLASISKE PARK

FORSTÆRK DEN KLASSISKE PARKS BEPLANTNING

Beplantning er en central del af den klassiske have. Der har oprindeligt været en klar sammenhæng mellem stiforløbet og parkens beplantning, som er gået tabt i løbet af årene.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Genplantning af de originale træer som gik tabt under orkanen i 1999.
- Oprydning i eksisterende beplantning som ikke passer i den klassiske park.

GENOPRETNING AF OPHOLDSRUM TIL SELSKABELIGHEDER

Rum til selskabeligheder er et klassisk park træk fra renæssancehaven. En større have i selve parken, som beregnes til ophold.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Anlægge en amfitræppe i den klassiske parks stil.
- Friholde større græs- og havearealer, som giver mulighed for større arrangementer.

FORSTÆRK OPHOLDSMULIGHEDER I DEN KLASSISKE PARKS UDFØRELSE

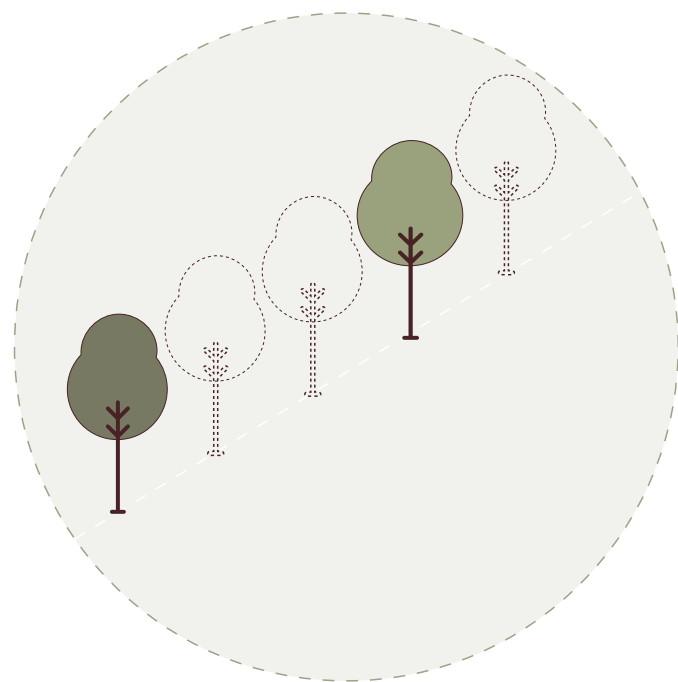
Forstærkning af opholdsmuligheder i den klassiske parks stil, hvor de stemningsvækkende elementer indrammes.

Nøgleord og konkrete forslag:

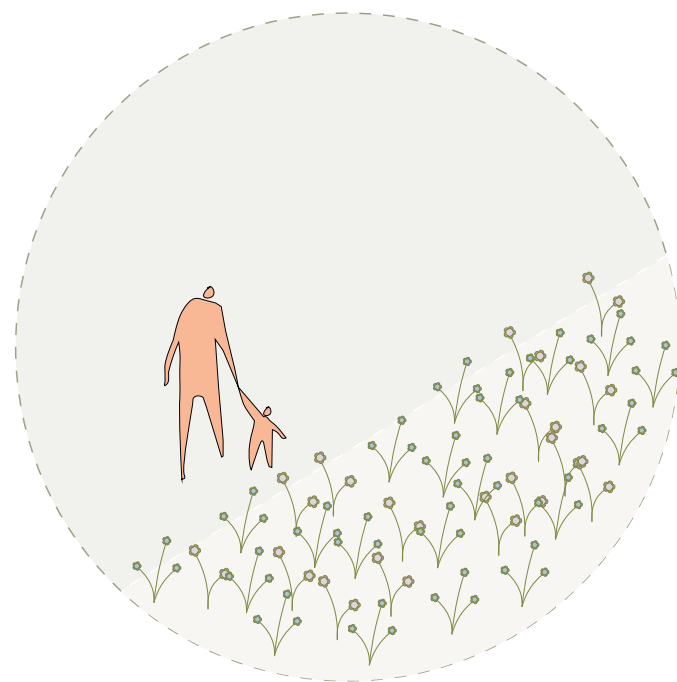
- Forstærk de indrammende effekter ved de eksisterende opholdsmuligheder.
- Indtænk nye opholdsnicher, der forstærker parkens klassiske træk.

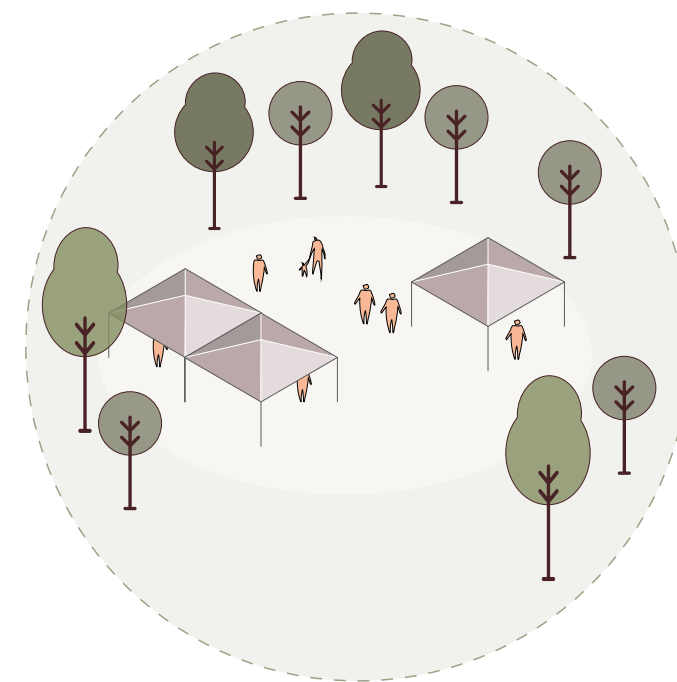

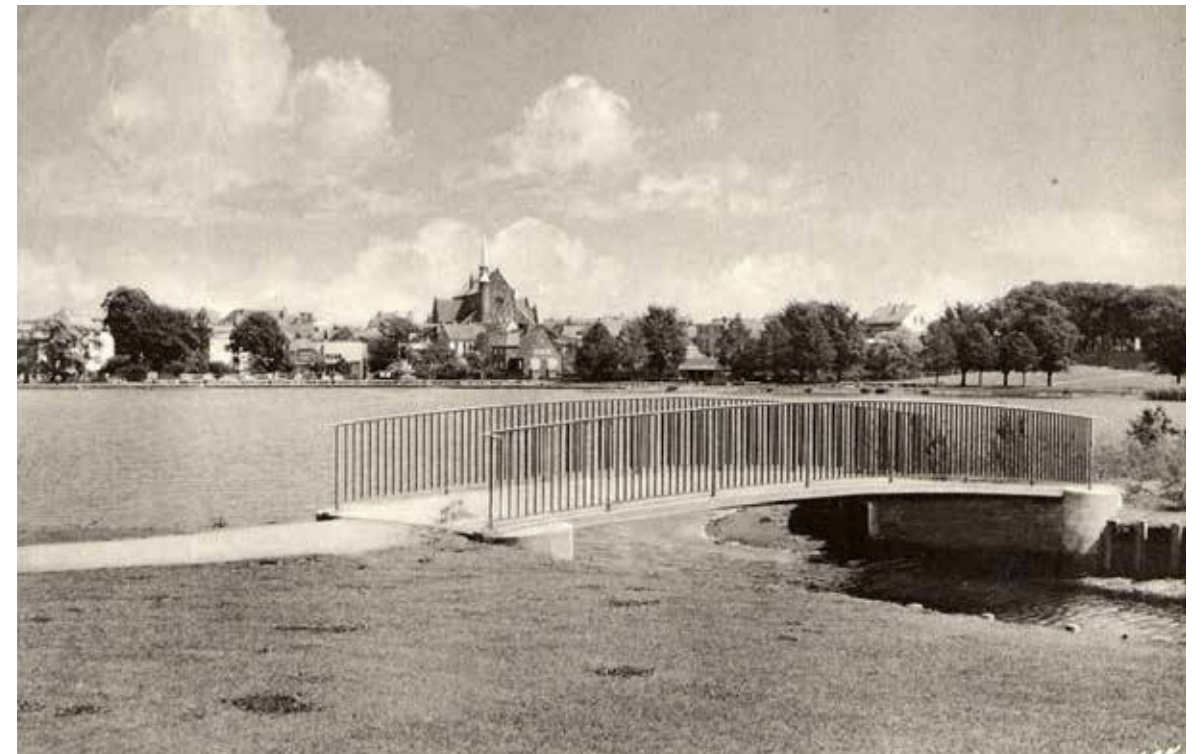
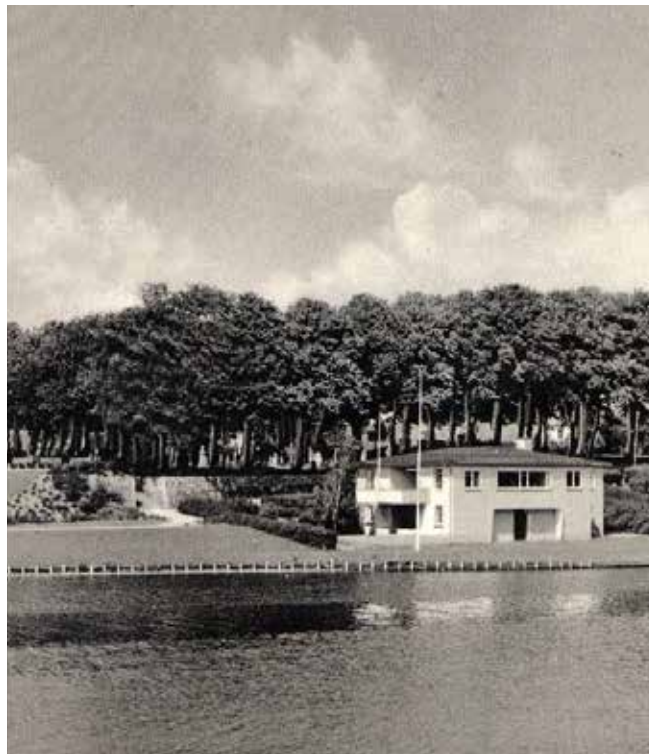
GENOPRETNING AF TRÆER OG BUSKE

GENOPRETNING OG NYTÆNKNING AF HAVERUM

DRIFT OG BELASTNING AF PARKEN

BEPLANTNINGS- OG DRIFTSSTRATEGI

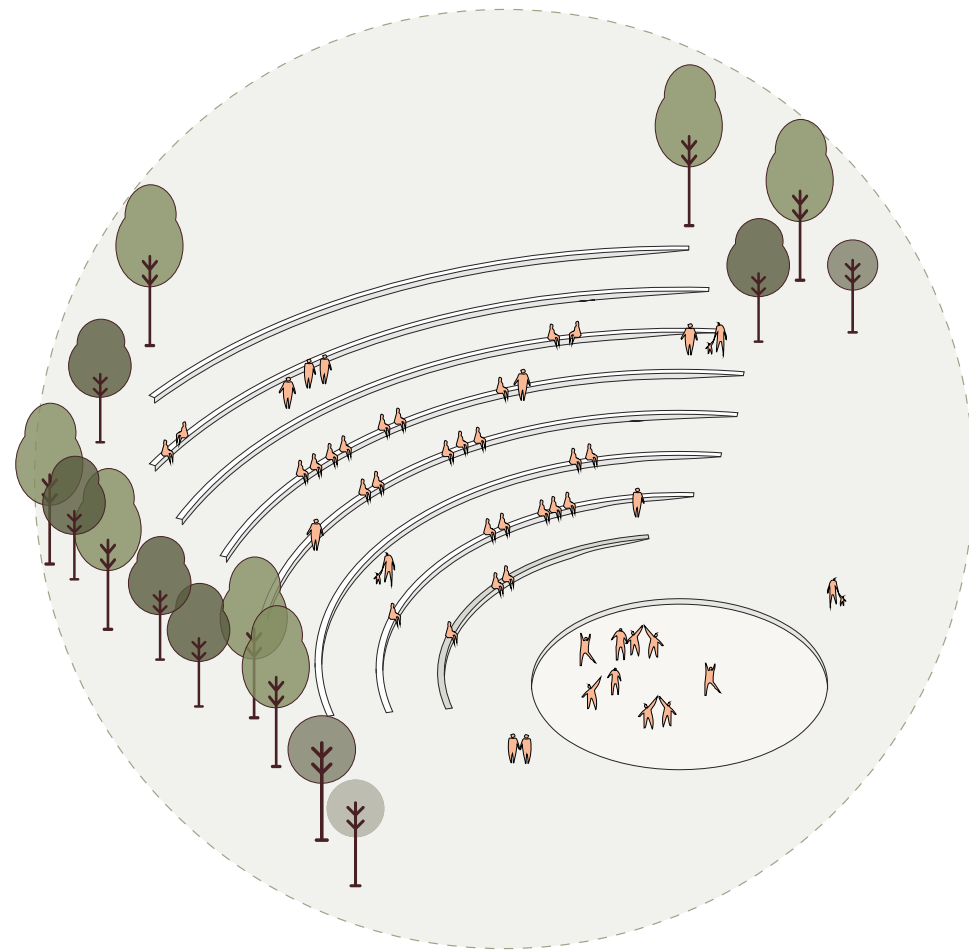
For at sikre den klassiske park og genopretningen af denne, er det essentielt at der bliver udarbejdet en udførlig og langsigtet beplantnings- og driftsstrategi. Udgangspunktet for denne bør være den originale beplantningsplan og de oprindelige tanker omkring Damparken. Der skal fokuseres på hvilke planter der skal reetableres og hvilke der skal fjernes, således at udtrykket udarbejdet af Havearkitekt M.D.H. Eywin Langkilde står tydeligt frem. Der skal planlægges hvordan den klassiske park fremover bliver driftet og hvordan fremtidige events kan finde sted i parken, uden at belaste den klassiske have.

Helhedsplanen foreslår at en sådanne strategi tager udgangspunkt i 3 hovedemner:

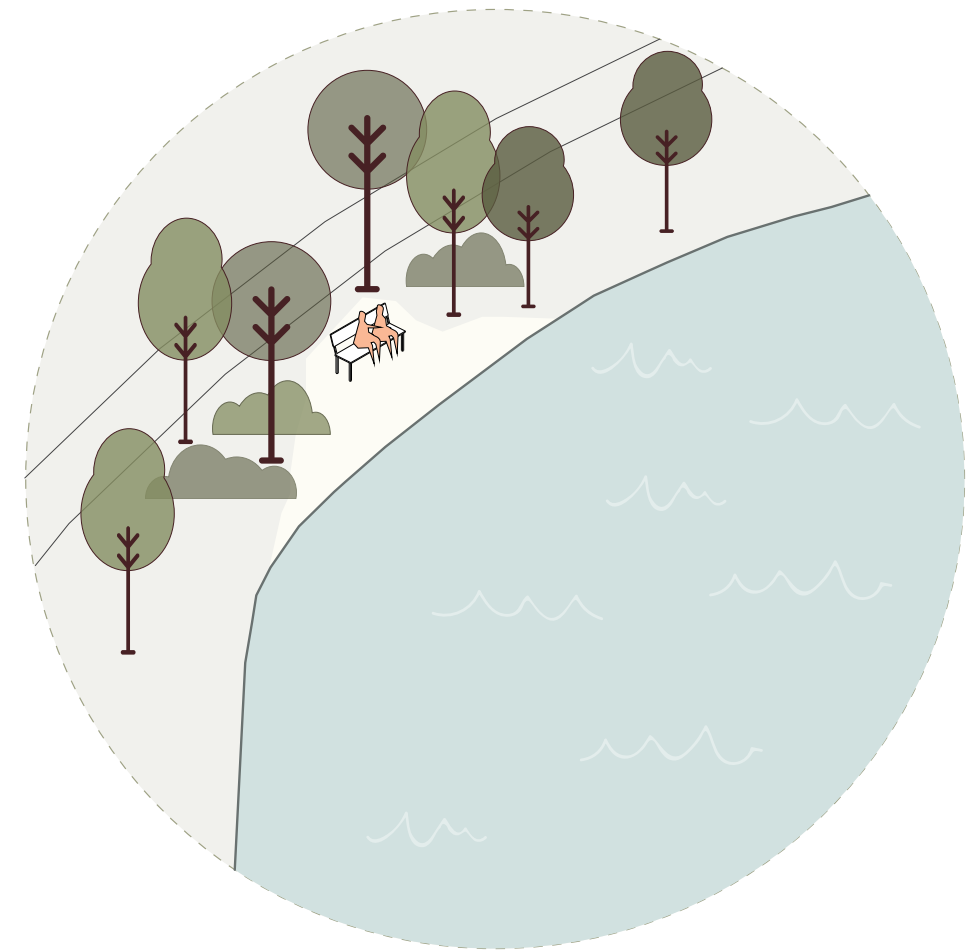
- Strategi for genopretning af træer og buske
- Strategi for genopretning og nytænkning af haverum
- Strategi for drift og belastning af parken

Ved at fokusere på disse tre emner sikre man parkens fremtidige udtryk, samt sikre at parken stadig udvikler sig med tiden og kan rumme de faciliteter som giver stor værdi for by og borger på tværs af generationer.

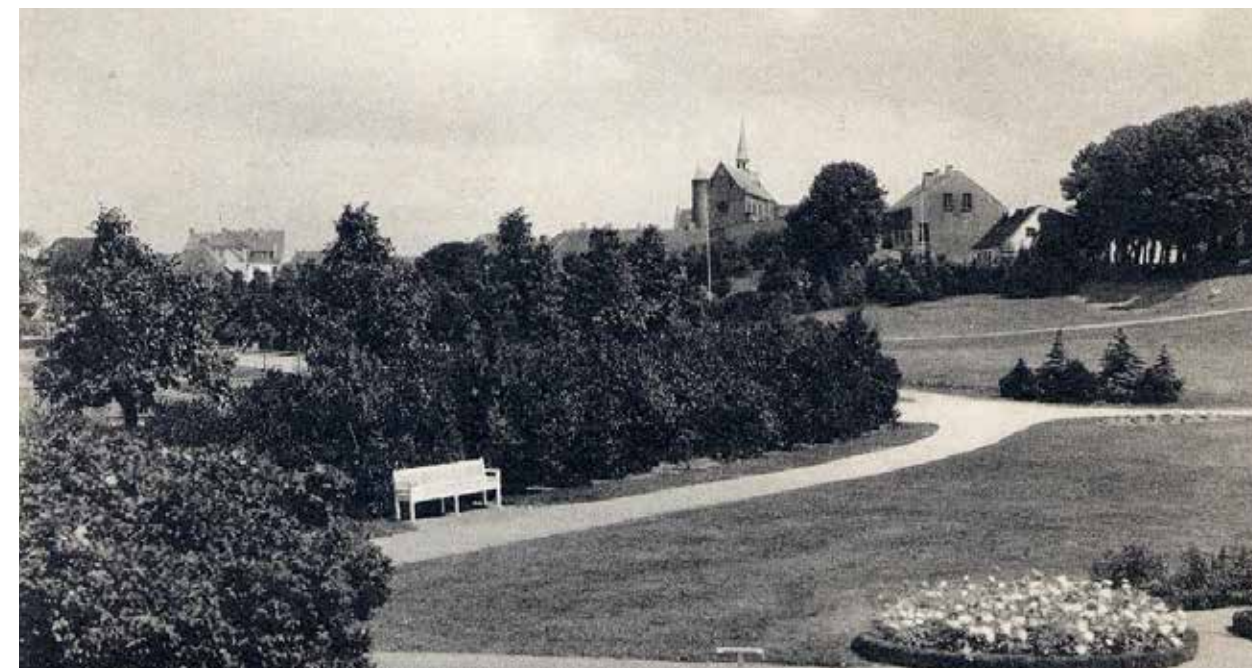

OPHOLDRUM TIL STØRRE SELKSABELIGHEDER

INTIME OPHOLDRUM TIL DEN STILLE STUND

RUM TIL OPHOLD

Det største potentiale findes i de arealer vi deler, og Damparkens klassiske parkarealer er et fortrinligt eksempel på dette.

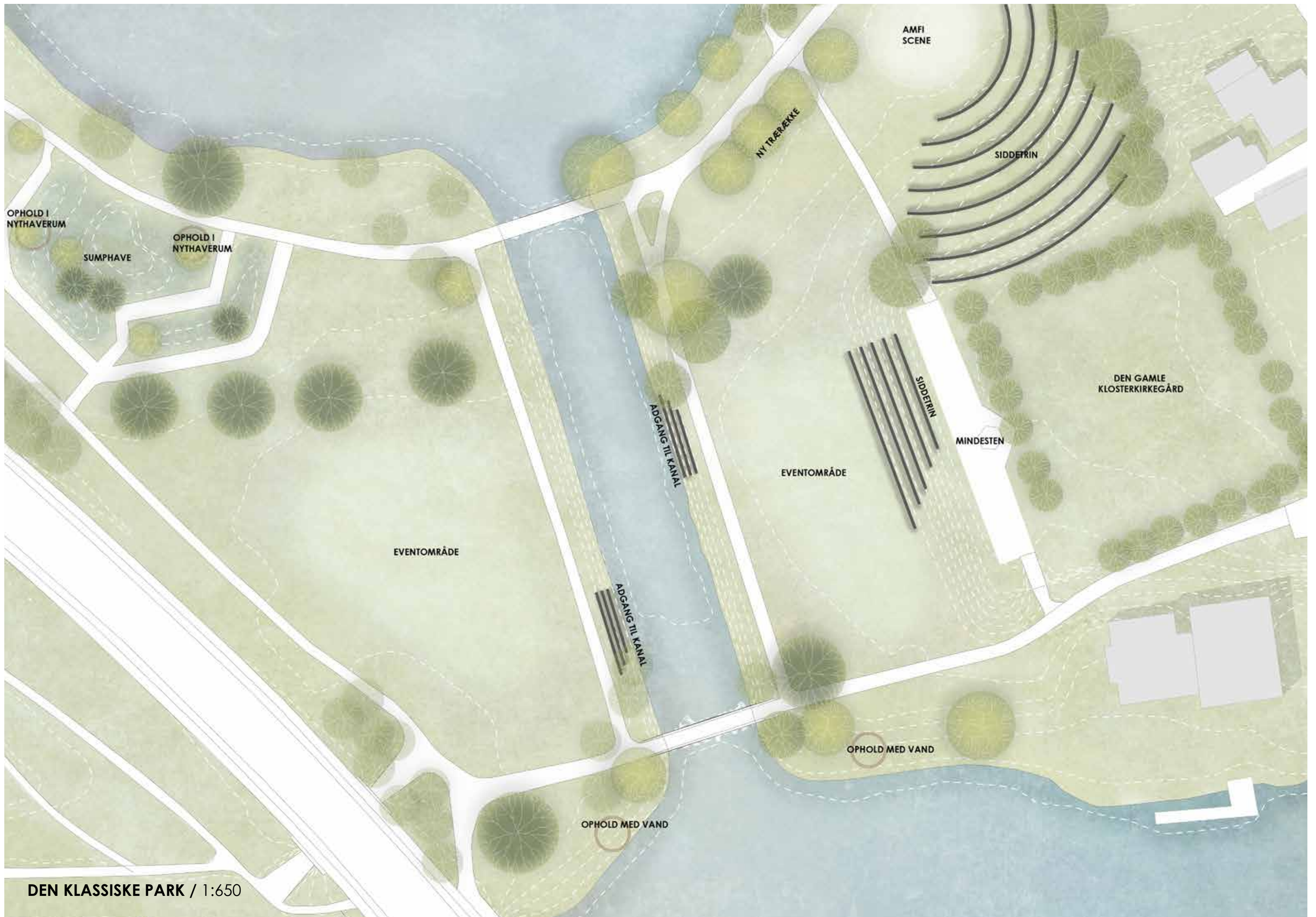
Den klassiske park favner bredt, den enkelte og de mange, hvor parken både formår den stille hverdagsstund på bænken og det store by-arrangement som byens store "folkeplads", hvor det store græstæppe agerer vært for byens samlende festligheder. Dette gør parken til noget særligt, giver den bymæssig pondus og følelsesmæssig tyngde i borgernes byforståelse. Netop dette skal helhedsplanen fremadrettet sikre og forstærke. Parkens rolle som vært for de små og store begivenheder skal have prioritet, men må ikke blive på bekostning af den klassiske parks trivsel.

Helhedsplanen foreslår derfor, at der nøje fremadrettet sættes retningslinjer for "selskabeligheder i parken", og der herigennem defineres hvilke events der ønskes, afholdt og hvordan. Helhedsplanen skal ses som en tidlig rettesnor for dette og fundament for videre

dialog mellem driftskyndige og interesserede arrangører. Der udpeges i helhedsplanen arealer hvor de større "haver i haven" bedst favner fremtidige events, samt nye tiltag der kan understøtte eksisterende arrangementer og åbne op for muligheder for nye.

Rum i parker, dannet af beplantning, til stille stunde og pauser er gennem årtier blevet et dansk særkende. Takterne er fra parkens åbning sat hvor ophold understøttes af stemningsvækkende elementer, kig til enten dam eller karakterhaver indrammes og mindre rum sikres via grønne elementer. Videreudvikling af den klassiske park må ske, så dette fortsat bliver et særkende for denne del af parken, hvor lidt gør meget, og en bæk med kig er vigtige rekreative hovedelementer.

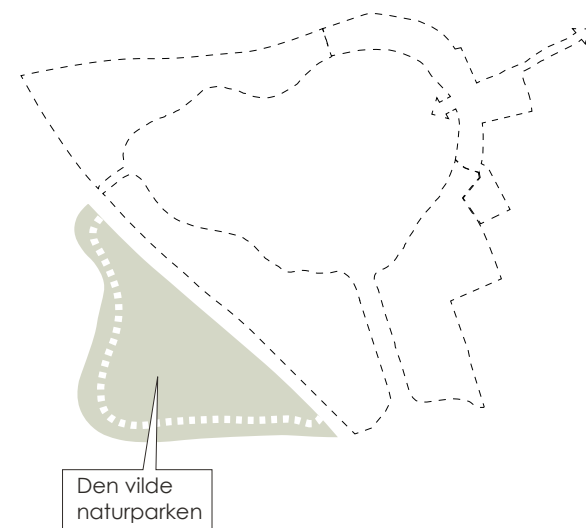

STEMNINGSBILLEDE / DEN KLASSISKE PARK

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK

"Damparkens udformning må vel i temmelig høj grad siges at være bestemt af den storslået natur, der præger Dammens omgivelser."
Havearkitekt M.D.H. Eywin Langkilde, 1960

Fra Damparkens oprindelse har man været inspireret af den storslået natur. Eywin Langkilde nævner selv i sine beretninger, hvordan Damparken placeres mellem Haderslev i øst og de meget smukke og bakkede skovpartier ved Pamhule i vest. Den fornyede naturpark på den ydre halvø skal i høj grad være en forlængelse af de omkringliggende naturområder især Pamhule og Hindemade. Haderslev dam skal være med til at forme den kunstige halvø, og give området sin helt egen unikke karakter, hvor forskellige arter kan trives. Naturen i parken skal være et dynamisk system, hvor grænserne mellem drift og design udviskes.

En ny naturpark med en vifte af levesteder og en høj biodiversitet ville have positiv indflydelse på områdets artsgenpulje og vil biologisk set kunne få en langt højere naturkvalitet end den nuværende græsslette, der har moderat naturkvalitet.

Ved at introducere forskellige naturtyper vil man ikke blot skabe levesteder for dyr og insekter, man vil også styrke oplevelse af naturen for områdets brugere og tilsammen danne en oplevelserig mosaik, hvori stier, opholdszoner og åbne kig giver adgang til at opleve områdets natur på nært hold. På den måde vil Damparken understøtte og integrere de mange muligheder for naturoplevelser, der allerede eksisterer i oplandet ved Haderslev.

For at opnå denne arts mangfoldige naturvision for området, er en fornyelse af den eksisterende karakter nødvendig. Der skal skabes en ny identitet for området - den vilde naturpark. Ved at inddrage oplandets eksisterende natur og det arts mangfoldige økosystem, kan man opnå et naturligt landskab, som stadig er en del af Damparken.

HENSIGT

Den vilde naturpark skal være bindeleddet mellem Haderslev Dams varierende natur og Haderslev by. Potentialerne for at skabe oplevelsesrige natursteder i tæt forbindelse til byen, kan give merværdi for både borgere og biodiversitet. For at opnå denne artsmangfoldige naturvision for området, er en fornyelse af den eksisterende karakter nødvendig og en nytænkning af hvordan man drifter parker.

Der skal skabes en ny identitet for området - den vilde naturpark, som kan agere som forbindelsen mellem den driftede "pæne" park og det vilde landskab. Dog skal selve Damparkens forudsætninger stadig respekteres. Dette betyder blandt andet at sigtelinjerne fra byen skal bevares. Den ydre halvø skal ikke blive en ny bynær skov, det skal blive et naturområde som følger dammens forskellige naturtyper som eng, mose og overdrev.

Den Vilde Naturpark skal fremtidig betragtes og planlægges som en del af oplandets karakteristiske landskab, og kan på sigt blive en del af de beskyttede naturtyper som strækker sig langs Haderslev Dam. Det betyder at større events ikke kan opstilles på den ydre halvø, da naturtyperne som eng, mose og overdrev ikke kan tåle så stor en belastning. Ruterne og de små stier kan stadig benyttes til events som "Stafet for livet" og indgå som en aktiv del af festlighederne. Andre aktiviteter som Disc Golf, som ikke belaster naturen på samme måde som større events, vil stadig kunne fungere på den ydre halvø som en del af den vilde naturpark og oplevelserne knyttet denne.

De foreslåede realiseringstræk fokuserer på de landskabelige forbindelser til oplandet og de mere fysiske forbindelser til stinettet og aktiveringerne langs forløbet. De eksisterende forbindelser skal forstærkes og en aktivering af den ydre halvø skal fornyes. Tilsammen vil en udvikling med udgangspunkt i realiseringstrækkene skabe en naturpark som kan ses i den større landskabelige sammenhæng, og som samtidig kan fungere i den mere menneskelige skala med en fokuseret aktivering og en strategisk udvikling af naturområderne.

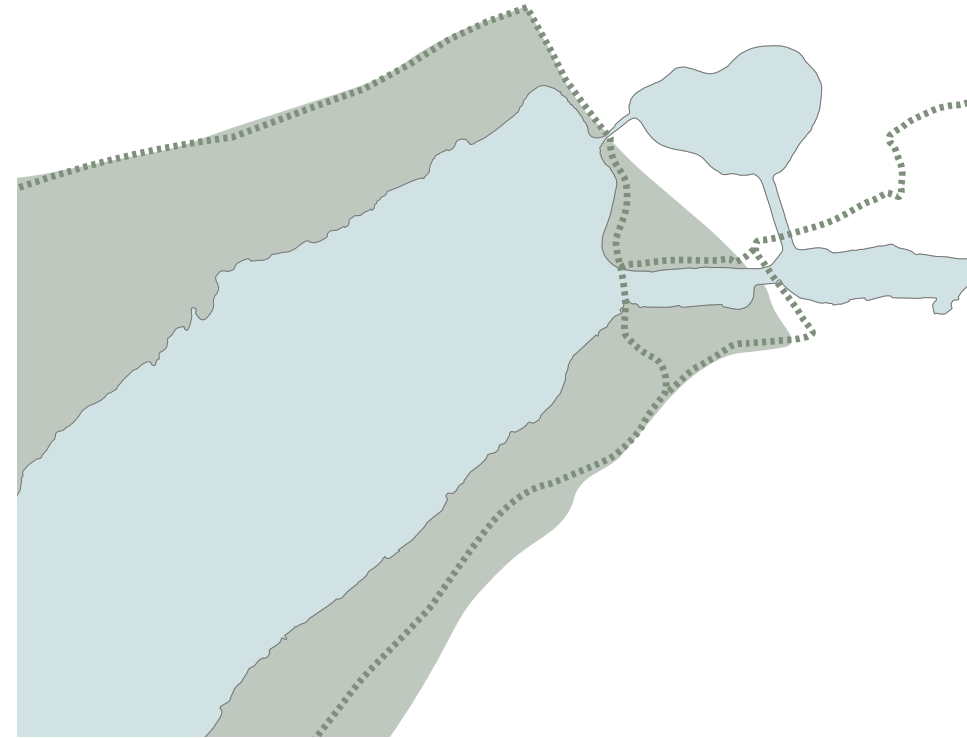

FORSTÆRK FORBINDELSEN TIL EKSISTERENDE NATURRUTER

Naturparken på den ydre halvø er oplagt at integrere i de eksisterende naturruter i området, som Tunneldalstien og Camino Haderslev, fx ved etablering af en broforbindelse over dammen.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Skab større oplevelsesværdi på naturruter, ved at lede ruterne væk fra omkrødsvejen.
- Forbind den vilde naturpark med oplandets naturruter

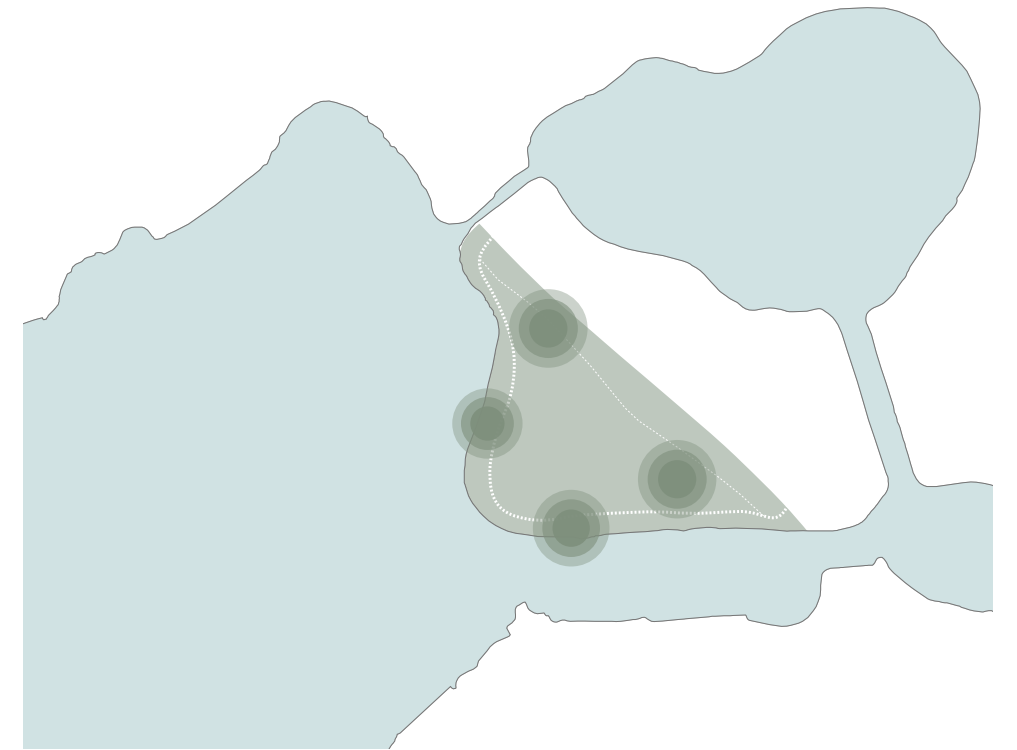

FORNY OG GENTÆNK NATUROPLEVELSER

Det er ikke nok kun at skabe fysiske forbindelser til oplandet. Naturruterne skal også aktiveres ligesom Tunneldalstierne. Dette er bindeleddet mellem oplandet og byen, og en aktivering af området skal afspejle dette.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Lad væltede træer ligge og planlæg naturleg
- Planlæg aktiviteter som ikke belaster naturen

HANDLINGSOVERSIGT OG REALISERINGSTRÆK / DEN VILDE NATURPARK

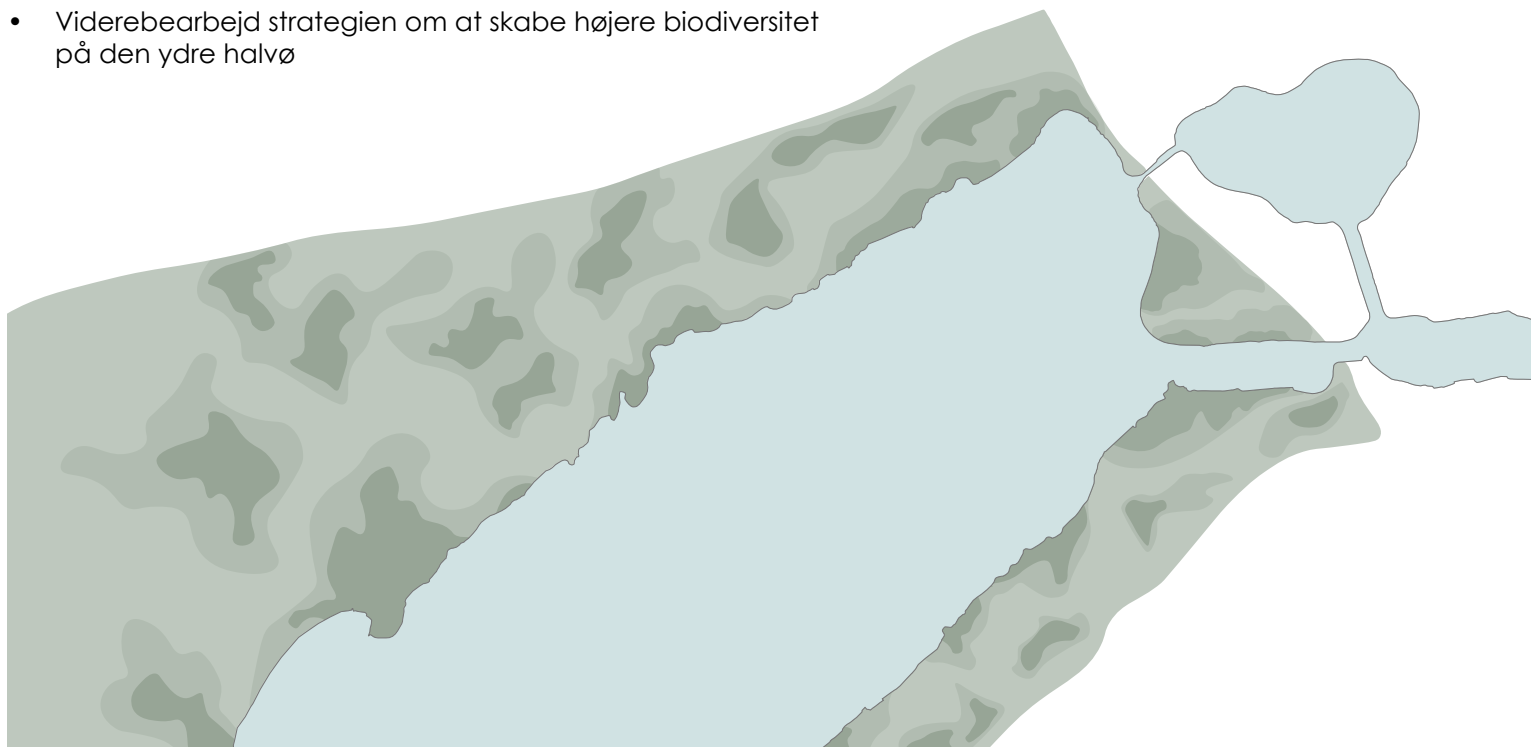

FORSTÆRK FORBINDELSEN TIL OPLANDETS EKSISTERENDE ØKOSYSTEM

Med udgangspunkt i den eksisterende natur der findes i oplandet og naturens egne processer, skal der vælges en række paradigmer, der skal sikre, at man opnår højest mulig arts mangfoldighed. Damparken skal i fremtiden have en tættere forbindelse til Haderslev Dam og dets unikke økosystem.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Etabler forskellige naturtyper som fx eng, mose eller overdrev
- Viderebearbejd strategien om at skabe højere biodiversitet på den ydre halvø

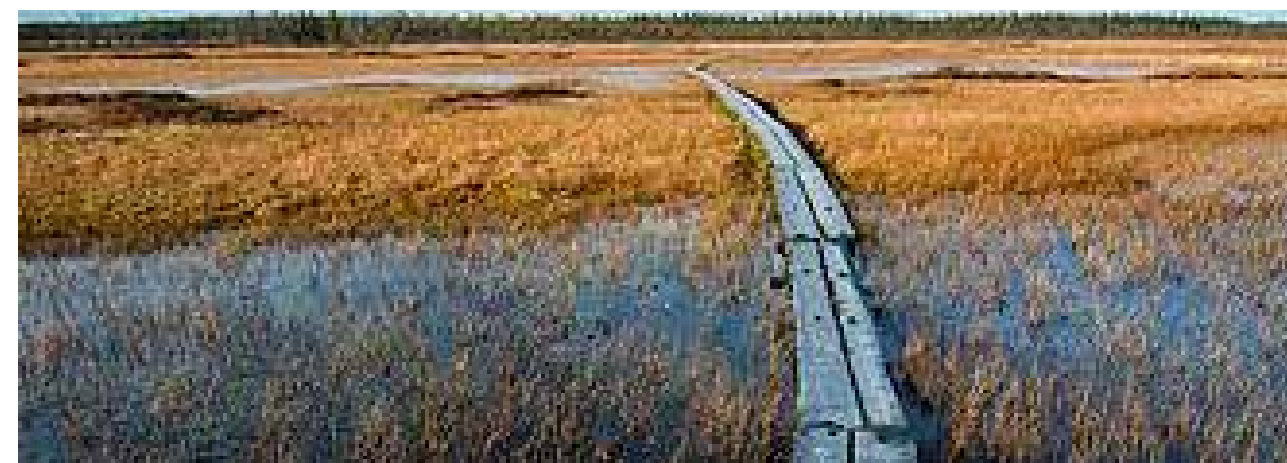
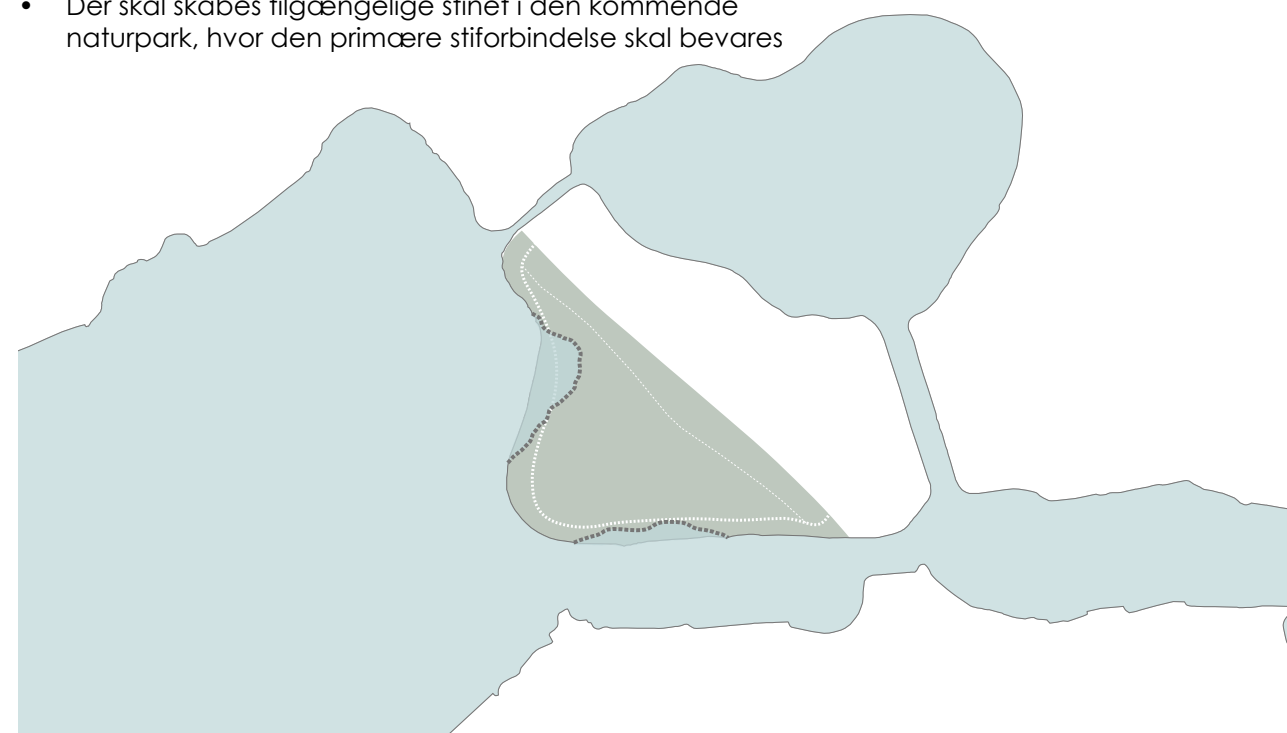

FORNY PARKENS HYDROLOGISKE FORHOLD

Mange arter har brug for vand i en eller flere perioder af deres livscyklus, derfor er vådområder som midlertidige vandhuller et vigtigt element, hvis man vil skabe et solidt grundlag for at øge biodiversiteten. En ændring i de hydrologiske forhold i parken kan føre til skabelsen af nye vådområde, som kan skabe disse vandhuller.

Nøgleord og konkrete forslag:

- Lad kysten forme sig selv og giv plads til vandet
- Området skal driftes minimalt, så den skovlignende karakter kan få frit spil
- Der skal skabes tilgængelige stier i den kommende naturpark, hvor den primære stiforbindelse skal bevares

TUNNELDALSTIERNE

FYSISKE FORBINDELSER

Langs Haderslev Dam udstrækker sig et forløb af oplevelsesrige stier, som forbinder by og natur. Der gives et blik ind i det åbne land, og ruternes fortælling om det kulturhistoriske miljø skaber aktiviteter langs stinettet. Den ydre halvø skal forbindes til de naturruter som ses langs Haderslev Dam, og en aktivering af forløbet og udviklingen af naturen skal skabe sammenhængen mellem den indre dam og den ydre dam.

Tunneldalstiernes omdrejningspunkt er en landskabelig fortælling af istidens sønderjylland og hvordan smeltevandsterrasser har formet tunneldalen og dets landskab. Det er disse opstemninger af vandet, der har skabt søerne, Stevning Dam og Haderslev Dam. Selvom Damparken er et menneskeskabt landskab, høre

denne også med i fortællingen om udviklingen af Haderslev Dam. Ved at skabe fysiske forbindelser til stinettet, ses den ydre halvø som en del af tunneldalsstierne. Udvidelsen skaber merværdi for besøgende, da man her føres ind over den ydre halvø og de aktiviteter som knytter sig på denne, i stedet for at bevæge sig langs Omkørselsvejen og trafikstøj.

Den fysiske forbindelse skal både styrkes i aktivering og oplevelsesværdier langs forløbet og strategiske broovergange der styrke sammenhængen.

- Eng**
Enger defineres her som en lysåben naturtype på fugtig bund domineret af urter.
- Overdrev**
Overdrevenes vegetation er typisk artsrig og domineret af en række almindelige danske arter af græsser og lave bredbladede urter.
- Mose**
Moser defineres som en naturtype på permanent våd bund, og moser kan være domineret af planter med vidt forskellige livsformer – urter, mosser, buske eller træer.
- Dam**
Ferskvandsmiljøer, som giver mulighed for særlige undervandsplanter og en kyststrækning med varierende naturtyper.

Dam

Mose

Eng

Overdrev

LANDSKABELIGE FORBINDELSER

Driftskulturen på den ydre halvø skal ændres således at der gøres plads til de hjemmehørende naturtyper, som der ses langs Haderslev Dam. Den hyppige græsslåning skal indstilles, og i stedet skal græsarealer høstes med le eller maskine 2 gange om året. Planterne på græsplænerne, som før var kortklippede, krævende og ensartede året rundt, får så mulighed for at blomstre, svaje i vinden og skifte farve i takt med årstiderne. Nye spændende planter kommer helt af sig selv og skaber en rig variation, i både plante- og dyreliv. Det bringer naturoplevelserne helt tæt på der hvor vi bor, arbejder og leger.

Ved at fokusere på naturens egne processer, omdannes den ydre halvø med landskabstypologier som ses langs Haderslev Dam. Helt grundlæggende handler det om at skabe en stor variation af levesteder. Ved at introducere de overordnede landskabstyper som eng, overdrev og mose, trækkes det stedsbundet landskab fra det østlige forløb af Haderslev Dam med ind i Damparken.

Ved at lade landskabet trække på eksisterende naturelementer og biotoper, skabes levesteder for utallige arter, og der skabes et grundlag for at en høj biologisk mangfoldighed kan udvikles over tid i "den vilde naturpark".

Tilknytningen til det eksisterende landskab kan få stor økologisk betydning, hvis udviklingen sker med udgangspunkt i principper som succession, vegetationstyper og artsgrundlag. I tilgift har områder med høj biodiversitet en stor robusthed ift. byens og klimaets påvirkninger.

Hvis vi skal skabe et solidt grundlag for at øge biodiversiteten i et område, er vådområder et essentielt redskab. Ved at skabe morfologiske variationer, herunder at lade den ydre halvø sætte sig og skabe rum for lavninger i terrænet, der midlertidigt eller permanent kan opstuve vand. Derved skaber man grundlaget for, at en vifte af nichehabitater kan udvikle sig, ikke mindst i overgangszonerne fra det våde til det tørre.

Med de artsrige overdrev, lysåbne enge og våde moser skabes der en mosaik af en række varierende og oplevelsesrige landskab på den ydre halvø, som ikke blot styrker biodiversiteten, men også skaber et interessant landskab der både kan åbne op for helt nye brugsmuligheder som sanselige oplevelser, nye ude "klasselokaler" hvor naturens og dens rigdom kan studeres 1:1, nye legerige udfoldelsesmuligheder hvor motorik og bevægelse går hånd i hånd med det landskabelige mm.

STEMNINGSBILLEDE / DEN VILDE NATURPARK

"Den bynære park"

"Den klassiske park"

"Den vilde naturpark"

INDLEDENDE BORGERINDRAGELSE

Haderslev Kommune

Offentliggjort af Joan Løgstrup · 19. januar kl. 10.20 ·

Vil du hjælpe os med en ny plan for Damparken ? Byrådet ønsker at skabe plads til en restaurant og en ny iskiosk i Damparken i Haderslev. Første skridt på vejen er en helhedsplan, der får betydning for Damparken mange år frem.

Vi har brug for din hjælp til planen, så vi ved, hvordan du bruger Damparken og hvordan du ønsker at bruge den fremover.

Hjælp os ved at svare på syv korte spørgsmål om Damparken - det tager højst fem minutter 🙏

Find spørgsmålene på vores hjemmeside: <https://www.haderslev.dk/.../vaer-med-til-at-forme-ny.../>

241

218 kommentarer 105 delinger

Dit opslags effektivitet

28011 Nåde personer

105 Synes godt om, kommentarer og delinger
9

8836 Klik på opslag

113 Billedvisninger | 2297 Klik på link | 6426 Andre klik

NEGATIV FEEDBACK

2 Skjul alle opslag | 4 Skjul opslag

0 Anmeld som spam | 0 Fjern Synes godt om for side

105 Synes godt om, kommentarer og delinger
9

DISTRIBUTION AF BRANDET INDHOLD

Vis udspecificeringen

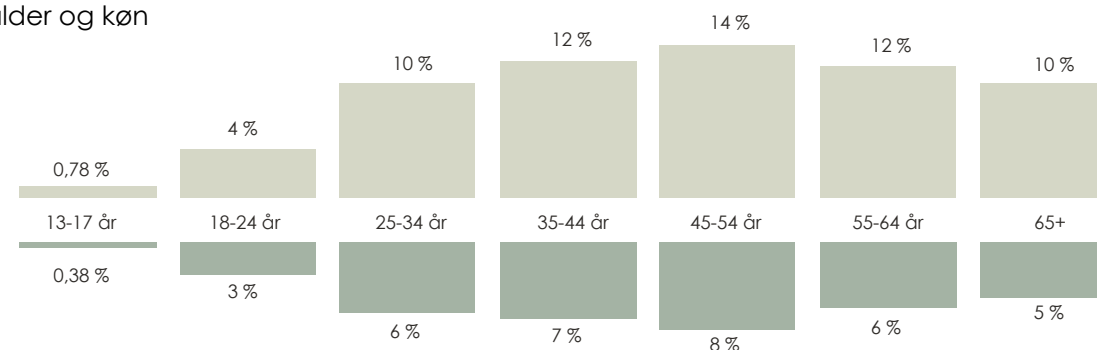
28011 Samlet rækkevidde | 28011 Organisk rækkevidde | 0 Betalt rækkevidde

31073 Samlet antal eksponeringer | 31073 Organiske visninger | 0 Betalte eksponeringer

NÅEDE PERSONER

Antal personer, som har fået vist indhold fra eller om opslaget, grupperet efter alder og køn

Kvinder 64 % Nåde personer

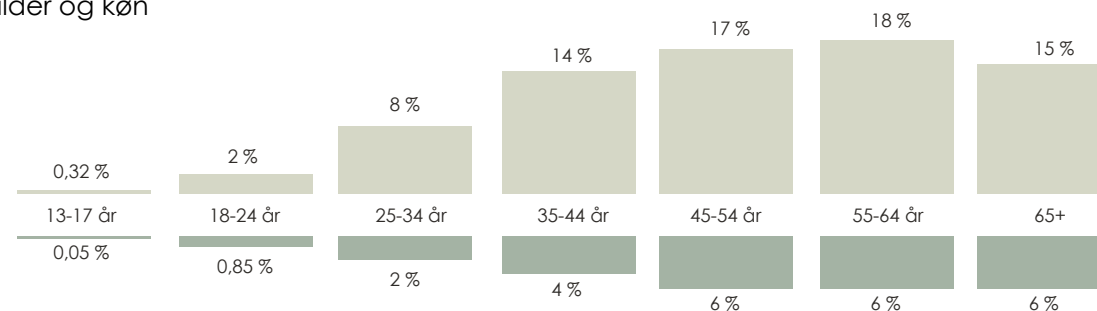

Mænd 36 % Nåde personer

PERSONER, DER INTERAGERER

Antal personer, som har fået vist indhold fra eller om opslaget, grupperet efter alder og køn

Kvinder 73 % Nåde personer

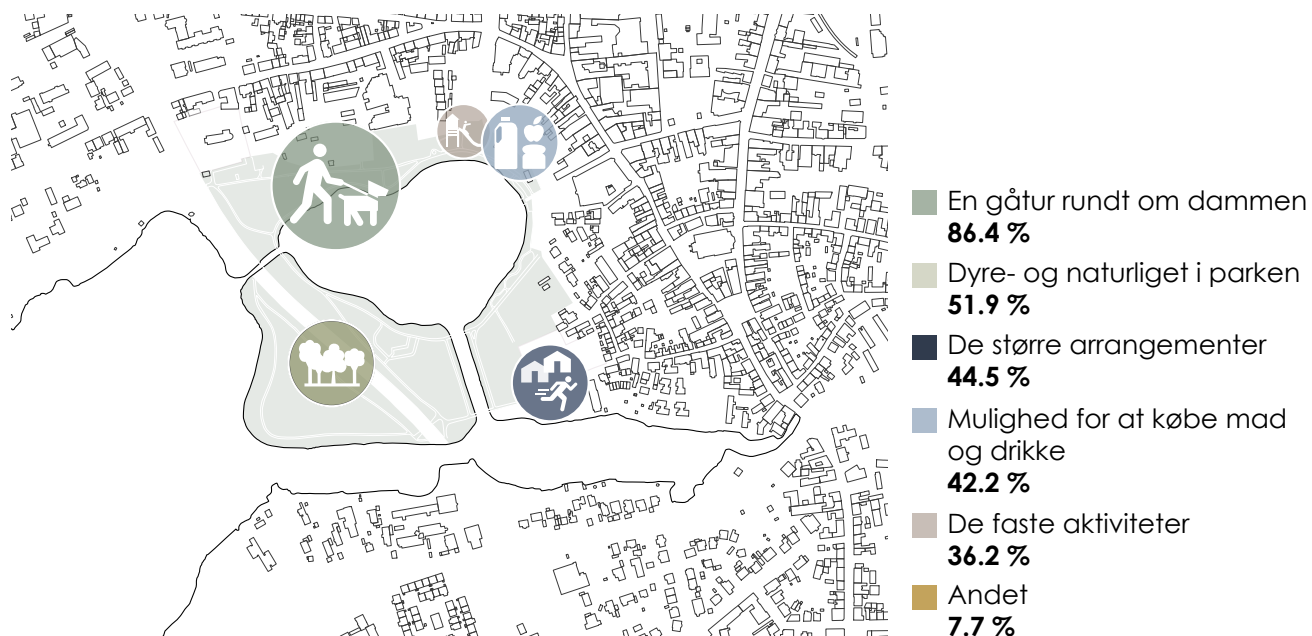
Mænd 27 % Nåde personer

BRUGEN AF PARKEN I DAG

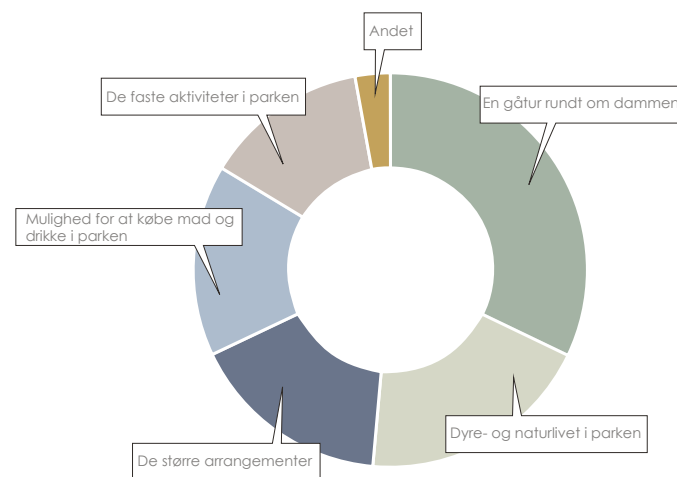
"Jeg synes det bedste ved Damparken er..."

Spørgsmålet skal identificere de eksisterende kvaliteter i parken, og hvordan borgerne benytter parken.

LOOPET OMKRING DAMPARKEN

Ud fra brugernes svar ses et klart ønske om at bevare loopet ved Damparken. Det generelle indtryk af udformning er høj grad positiv, især for de to mødesteder ved

ANKOMST TIL PARKEN

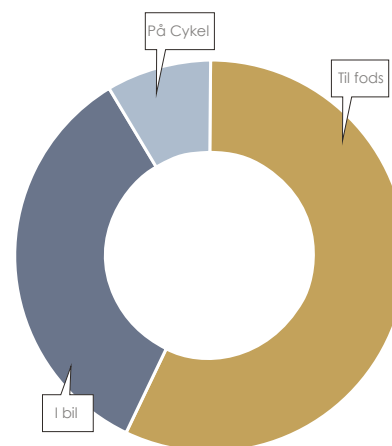
"Jeg ankommer oftest til Damparken..."

Hvordan brugerne ankommer til parken er essentielt for hvordan man behandler indgangene til parken.

ANKOMST FOR GÅENDE

Størstedelen af brugerne ankommer til fods. Det understreger også parkens bynære forbindelse

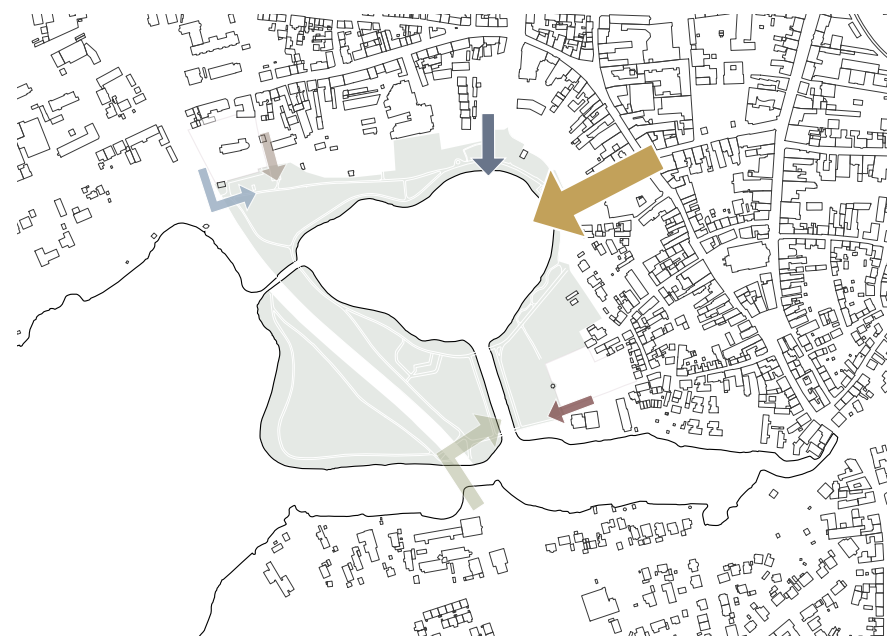

SURVEY / KORTLÆGNING OG BEARBEJDNING

INDGANGE TIL PARKEN

"Jeg ankommer oftest til Damparken fra..."

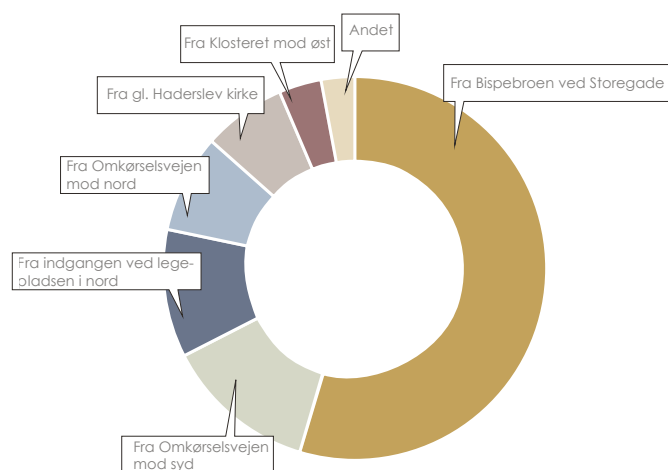
Der er mange forskellige måder at ankomme til Damparken. For at kunne vurdere hvordan indgangssituationerne i Damparken fungerer, har det været essentielt at finde ud af hvor brugerne kommer fra.

- Fra Bispebroen ved Storegade **54.6 %**
- Fra Omkørselsvejen mod syd **12.8 %**
- Fra indgangen ved legepladsen **10.8 %**
- Fra omkørselsvejen mod nord **8.3 %**
- Fra Gl. Haderslev kirke **7.0 %**
- Fra Klosteret mod øst **3.6 %**
- Andet **2.8 %**

EN KLAR INDGANG

Den primære ankomstvej for brugerne af Damparken er Bispebroen ved Storegade. Den forbinder sig til gågademiljøet og den indre by.

DEN BYNÆRE PARKERING

"Jeg benytter parkeringspladserne tæt ved Damparken..."

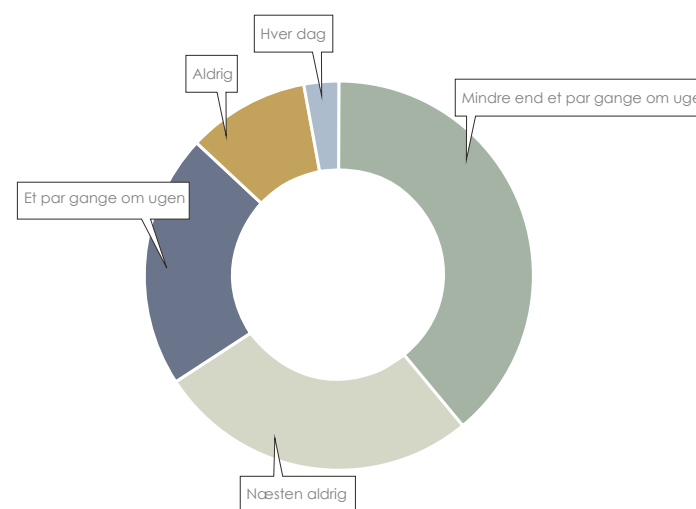
Den parknære parkering er både en kvalitet for parken men også en barrier ift. at forbinde Damparken bedre med den indre by. Spørgsmålet giver en realistisk ide om hvor vigtig den bynære parkering ved Damparken er.

- Mindre end et par gange om ugen **39.0 %**
- Næsten aldrig **26.8 %**
- Et par gange om ugen **21.1 %**
- Aldrig **10.2 %**
- Hver dag **2.9 %**

ALTERNATIV BRUG AF PARKERING

Flere svare at de næsten aldrig eller få gange bruger parkeringspladserne nær damparken.

PARKENS SAMMENHÆNG TIL RESTEN AF BYEN

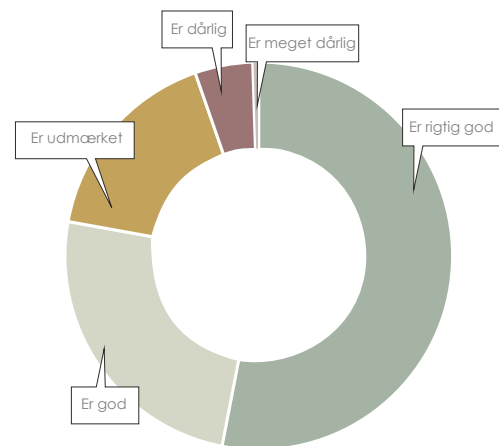
"Jeg syntes Damparkens sammenhæng til resten af byen..."

Det er vigtigt at se på hvordan brugerne opfatter forbindelsen mellem parken og byen. Skal forbindelsen forstærkes, eller ser brugerne allere parken som en integreret del af byen.

DEN GODE FORBINDELSE

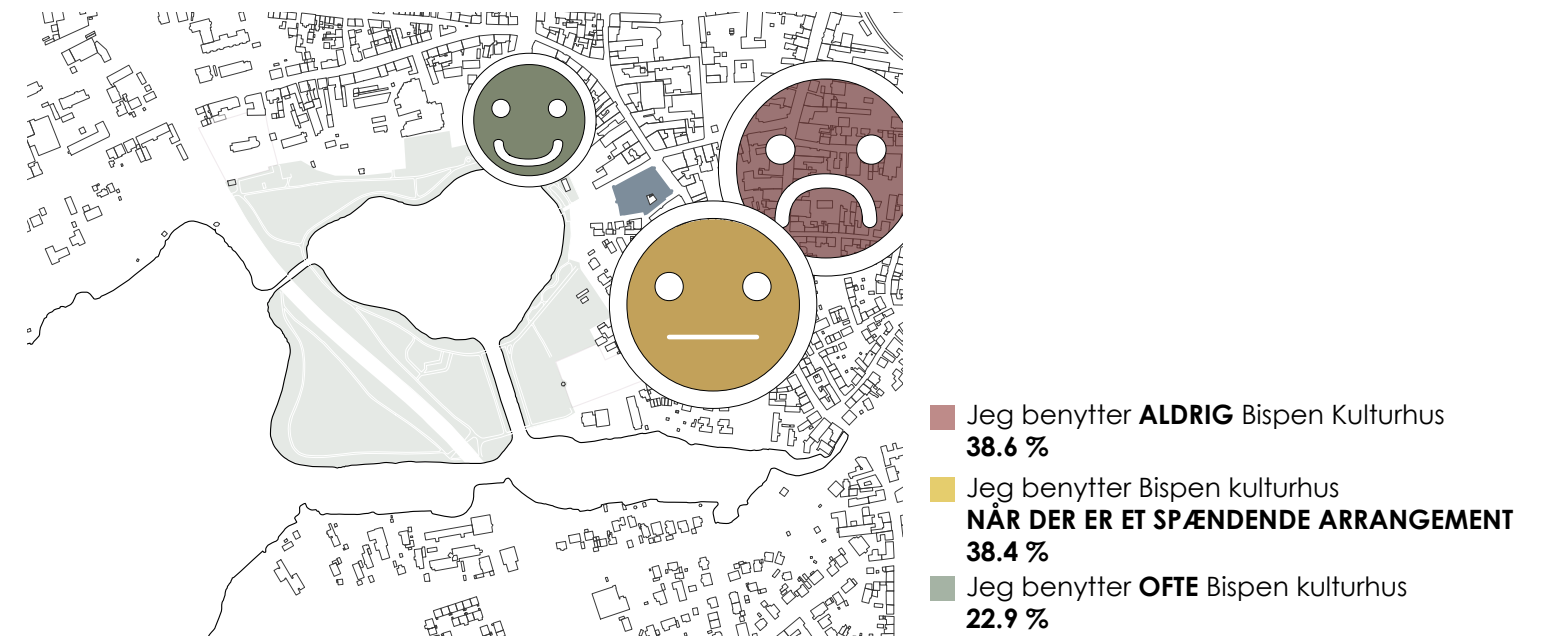
Damparken er generelt godt forbundet til Haderslev. Adgangen fra Bispebroen knytter Damparken til den indre by, og gør at parken er klart forbundet for brugerne.

BISPEN KULTURHUS

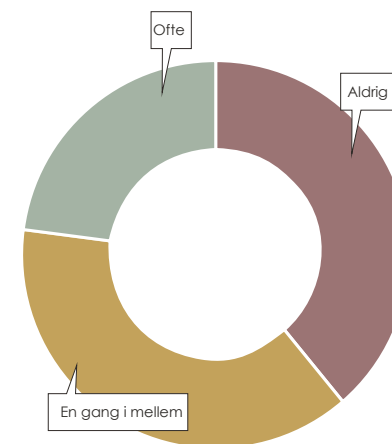
"Jeg benytter Bispen Kulturhus (før COVID-19)..."

Bispen ligger på grænsen mellem by og park, adskilt af en større parkeringsplads.

POTENTIALE FOR BEDRE FORBINDELSE

Bispen har potentialet for at blive en større del af Damparkens aktiviteter. Der ligger et uforløst potentiale i kulturhuset. De adspurgte brugere af Damparken benytter til dels Bispen. Ved at gøre den mere synlig og bedre forbundet til parken, kan kulturhuset komme til at spille en større rolle i Haderslev by.

SURVEY / KORTLÆGNING OG BEARBEJDNING

ØNSKER TIL FREMTIDENS DAMPARK

"Jeg ønsker fremtidens Dampark bliver..."

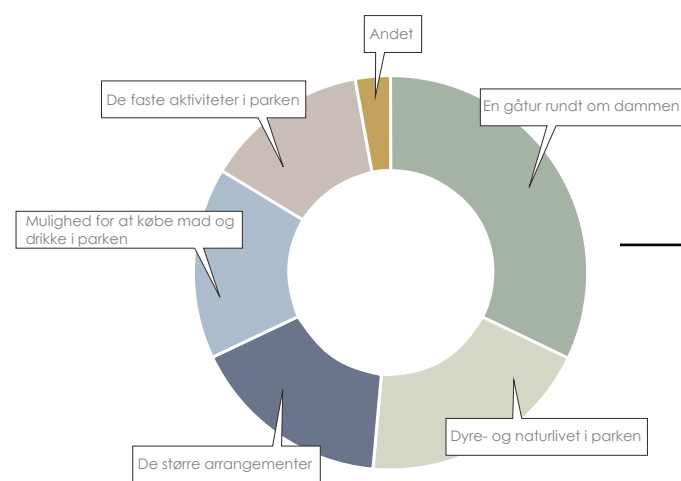
Hvordan ser brugerne den fremtidige udvikling af parken.

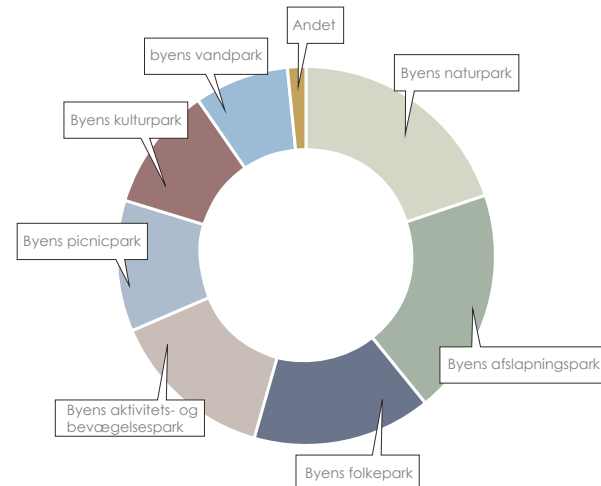
BRUGEN I DAG OG DE FREMTIDIGE ØNSKER TIL DAMPARKEN

Når man ser de fremtidige ønsker til Damparken ift. hvordan brugerne benytter Damparken i dag, går mange af temaerne igen.

Brugen af parken i dag

Den fremtidige park

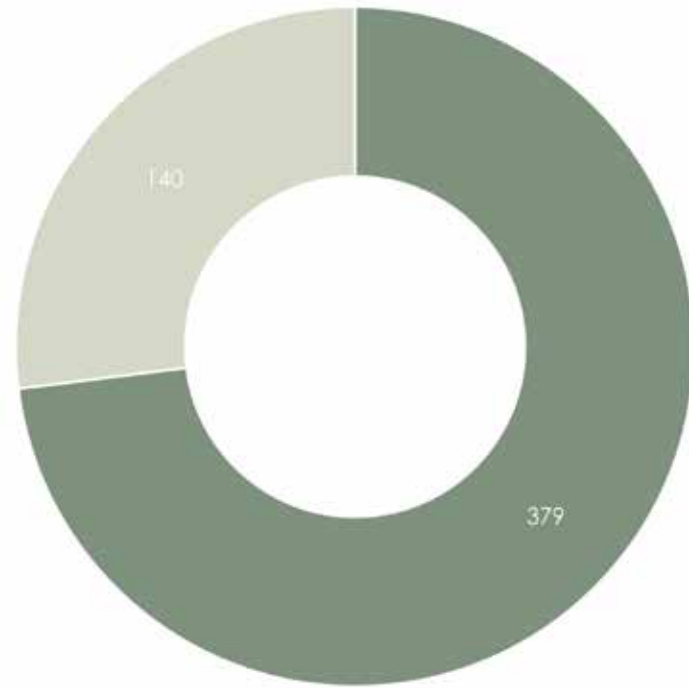

UDFOLDEDE BORGERINDRAGELSE

OVERORDNET SVAR STATUS

Antal af personer, der har gennemført eller afbrudt spørgeundersøgelsen.

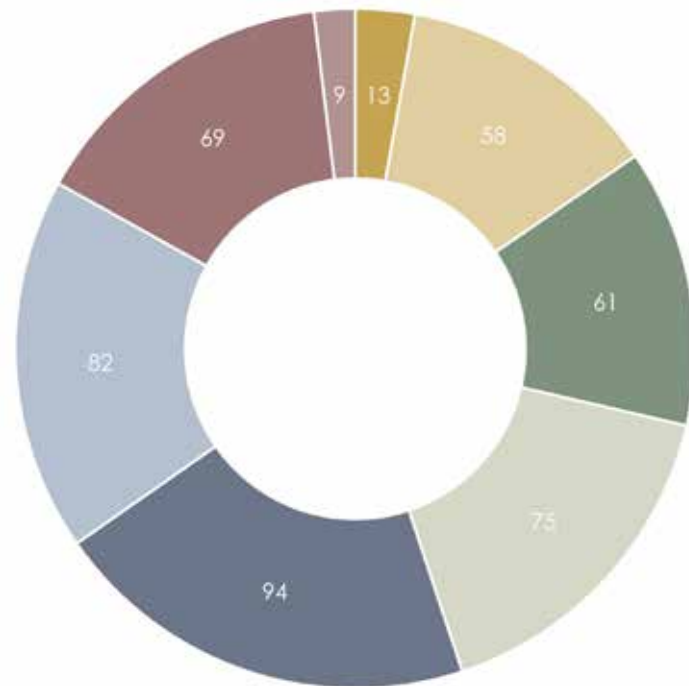

- Gennemført
73 %
- Ufuldstændig
27 %

Antal svar
522 respondenter

ALDERSFORDELING

Antal af personer fordelt på aldersgrupper.

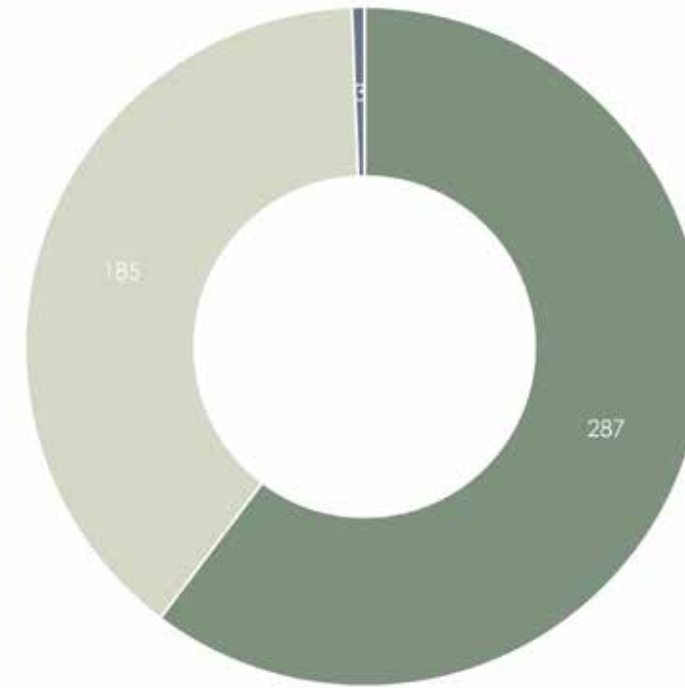
- 15-19-årige
7.3 %
- 20-29-årige
12.1 %
- 30-39-årige
12.8 %
- 40-49-årige
15.7 %
- 50-59-årige
19.7 %
- 60-69-årige
17.2 %
- 70-79-årige
14.4 %
- 80-89-årige
1.9 %

Antal svar
519 respondenter

SURVEY / KORTLÆGNING OG BEARBEJDNING

FORDELING PÅ TVÆRS AF KØN

Antal af personer fordelt på køn.

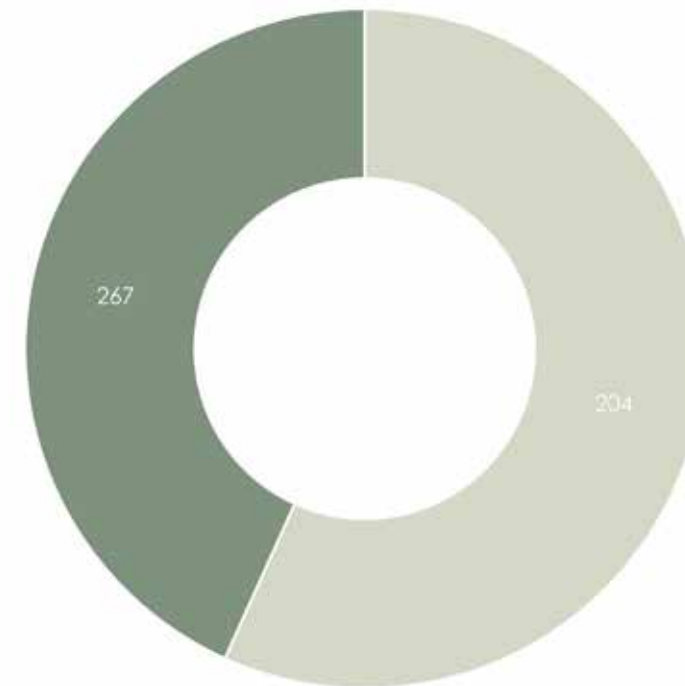

- Kvinde
60.4 %
- Mand
39 %

Antal svar
475 respondenter

DETLAGELSE I TIDLIGERE SPØRGEUNDERSØGELSE

Antal af personer, der deltog i den sidste spørgeundersøgelse for Helhedsplan for Damhusparken, der blev udsendt i januar måned.

- Nej
56.7 %
- Ja
43.3 %

Antal svar
471 respondenter

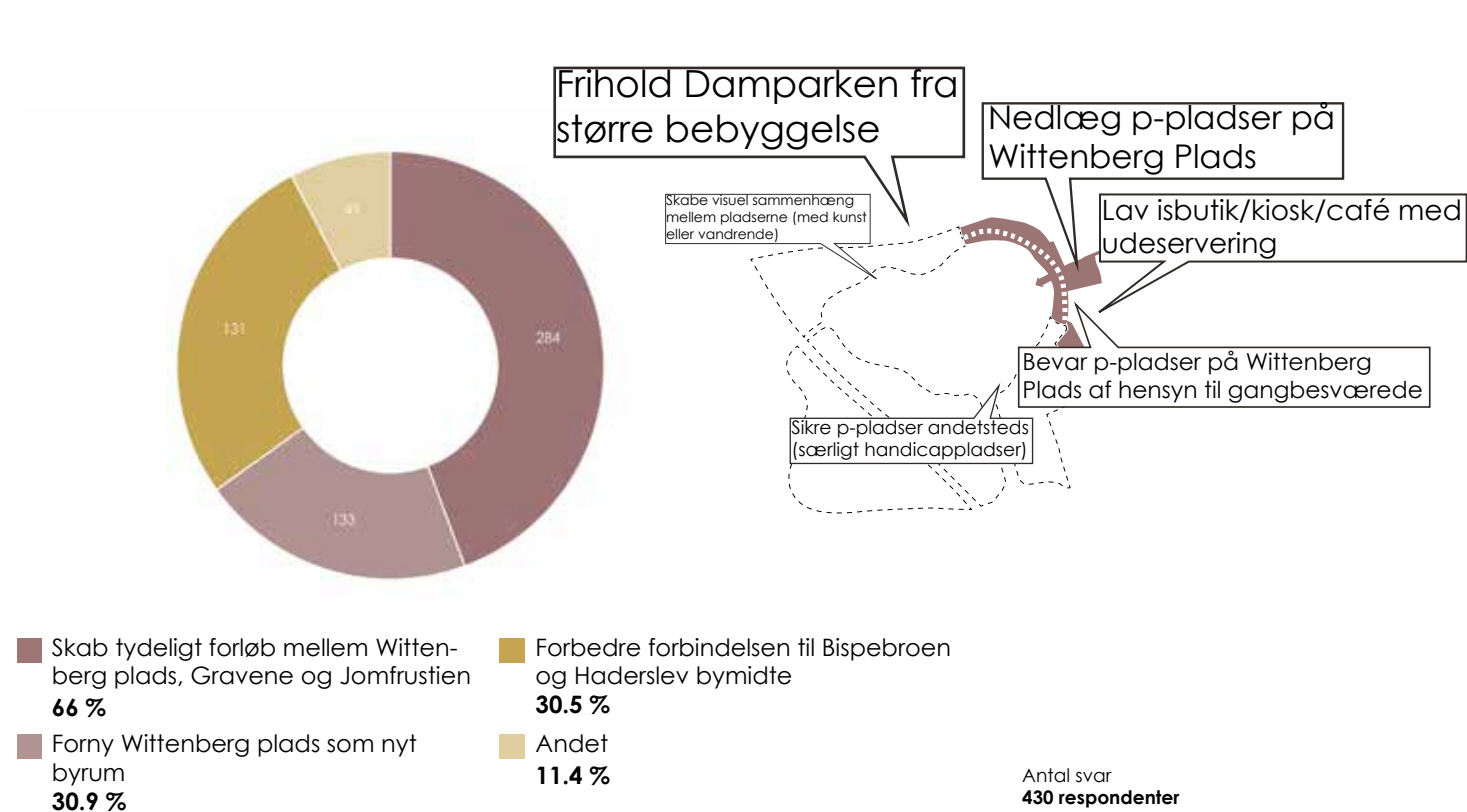

DEN BYNÆRE PARK

Visionen for den 'Den bynære park' er at skabe et socialt samlingspunkt, hvor man forbinder by og park med fællesskab for øje.

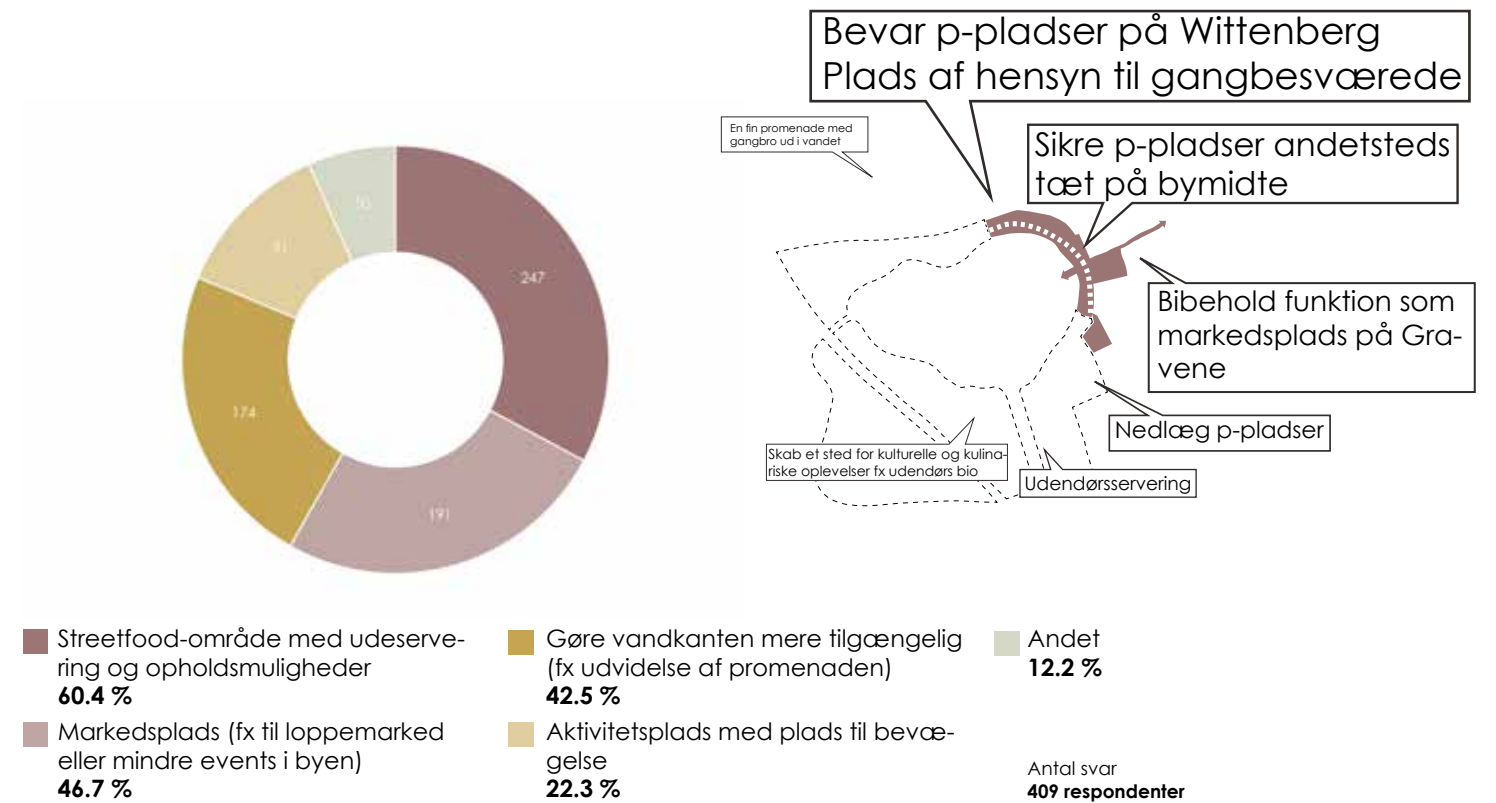
FORBINDELSE MELLEM PLADSERNE I HADERSLEV

Vi ønsker, at man for fremtiden skal se pladserne i Haderslev som en helhed – og ikke som individuelle områder.

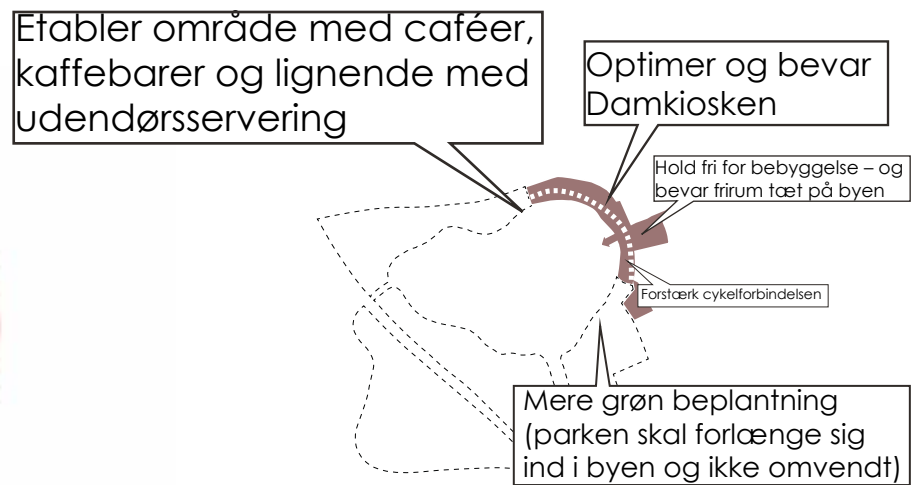
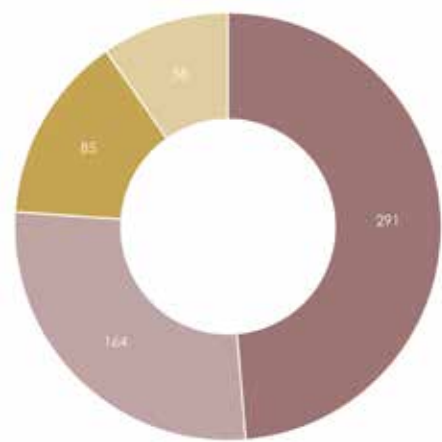

PARKERINGSPLADSERNE PÅ WITTENBERG PLADS

Som det ser ud nu, er byen og Damparken afbrudt af parkeringspladser. Vi har brug for dit input til, hvordan vi kan skabe en tættere forbindelse mellem by og park. Dog vil vi fortsat sikre gennemkørsel over pladsen (Fra Borgervængets parkeringspladser til Klostervænget)

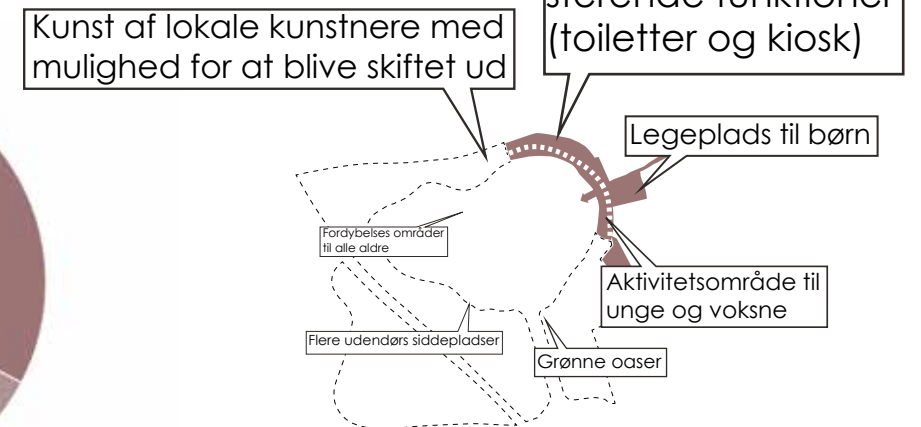
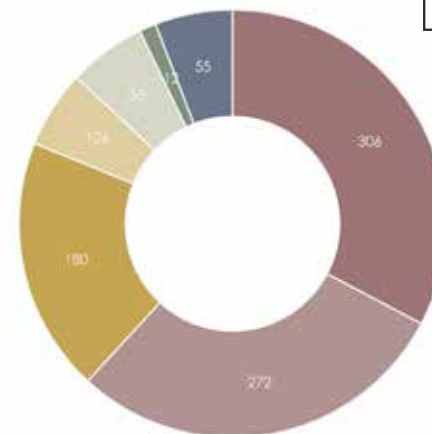
DEN BYNÆRE PARK SOM EN FORLÆNGELSE AF BYEN

- Forny de eksisterende funktioner i den bynære park (som Damkiosken og offentlige toiletter) **72.9 %**
- Nedlæg parkeringspladserne på Wittenberg plads **41.1 %**
- Åbne muligheden for bebyggelse (som passer ind i den eksisterende bystruktur) **21.3 %**
- Andet **1.45 %**

Antal svar
399 respondenter

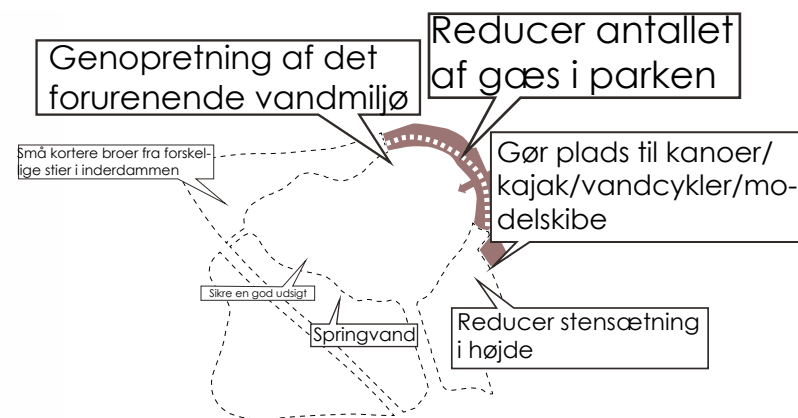
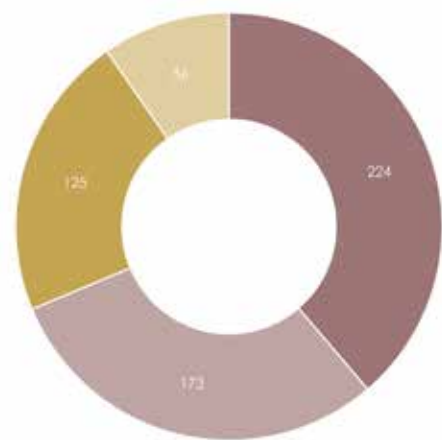
ØNSKER TIL TYPER AF BEBYGGELSE I DEN BYNÆRE PARK

- Nye og forbedrede toiletter **77.5 %**
- Restoranter/caféer **45.6 %**
- Kiosk/pavillon **31.9 %**
- Kunst **31.9 %**
- Træningsfaciliteter **13.9 %**
- Erhverv **3 %**
- Andet **1.32 %**

Antal svar
395 respondenter

ADGANG TIL VANDET

- Brogang ud i vandet **56.3 %**
- Gøre vandkanten mere tilgængelig **43.5 %**
- Gøre dammen mere synlig (fx ved at fjerne terrænmure, som skærmer for udsigten til dammen) **31.4 %**
- Andet **1.41 %**

Antal svar
398 respondenter

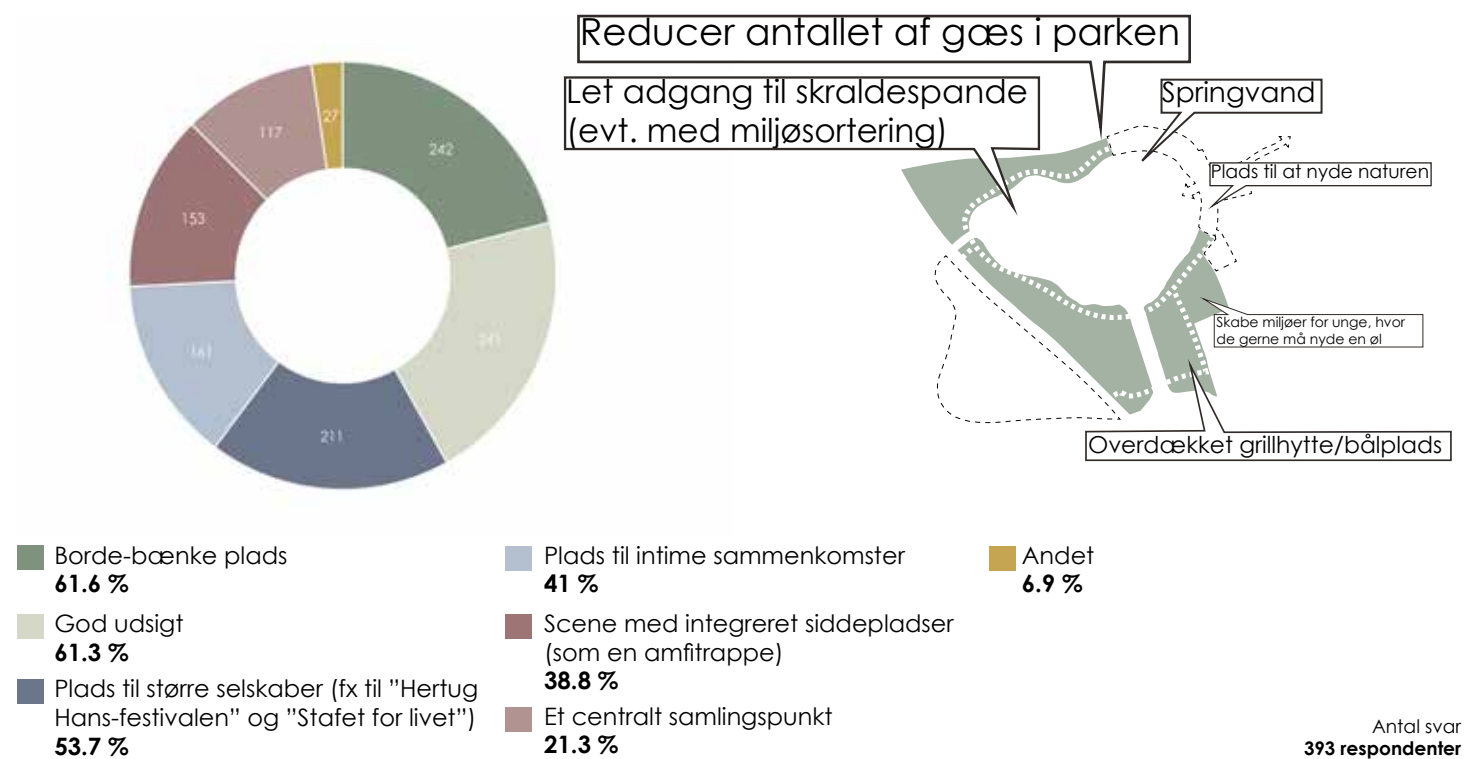
DEN KLASSISKE PARK

Visionen for 'Den klassiske park' er at skabe en romantisk have, hvor den ene overraskelse følger den anden.

Da Damparken blev anlagt i 1954, var den oprindelige tanke at skabe en park med karaktertræk fra 'den romantiske have'. Gennem tiden er disse indtryk gået tabt – derfor ønsker vi at genetablere den oprindelige vision for 'Den klassiske park'. En vigtig forudsætning for at lykkes er; at man rydder op i den nuværende beplantning og får skabt en klar sammenhæng mellem stiforløb og parkens beplantning.

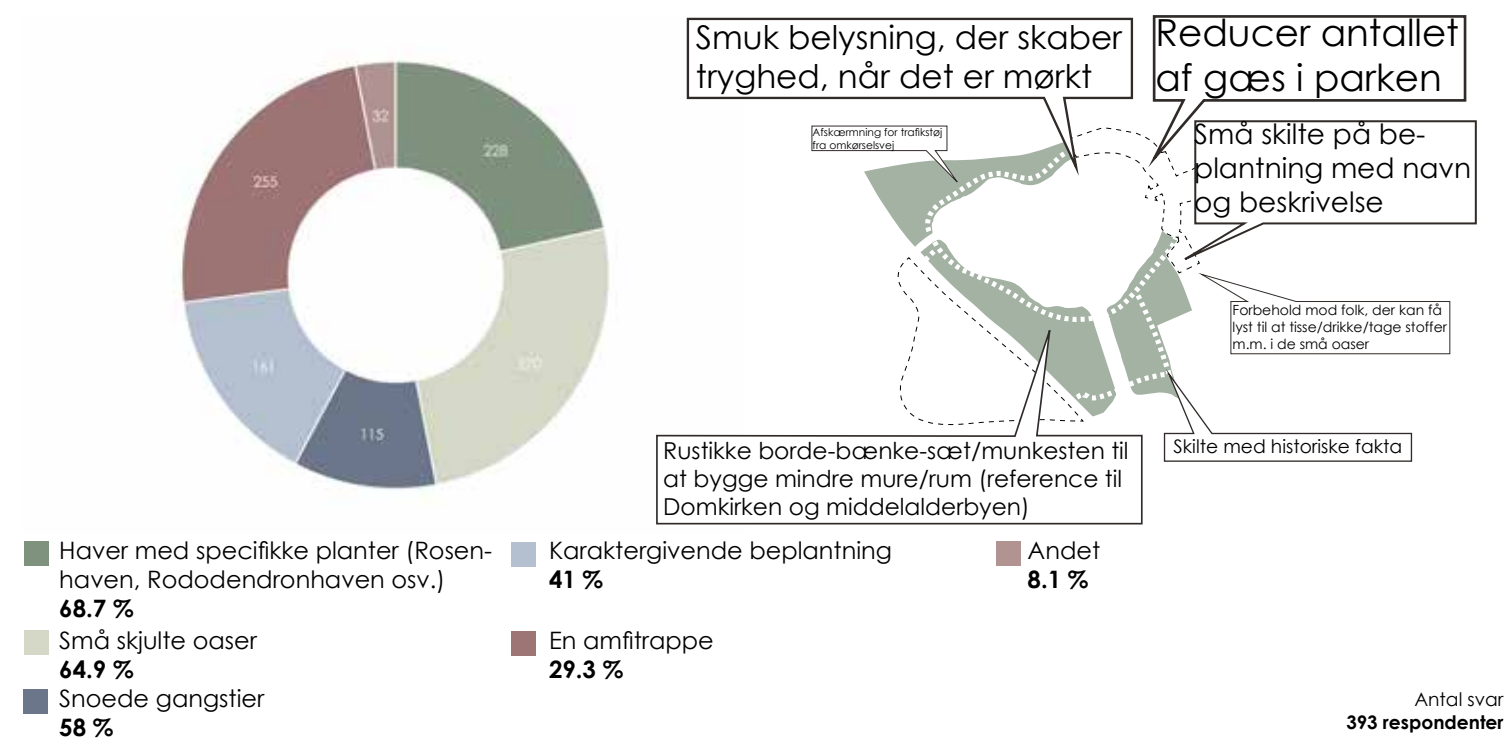
ØNSKER TIL OPHOLDRUM I DEN KLASSISKE PARK

-

TILFØRSEL AF STEMNING I DEN KLASSISKE PARK

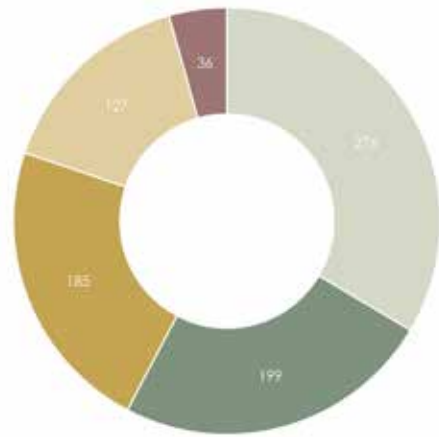
-

DEN VILDE NATURPARK

Visionen for 'Naturparken' er at skabe en park med vild natur i forlængelse af de omkringliggende naturområder (Pamhule og Hindemåde). Her skal du have mulighed for at opleve områdets dyre- og planteliv på nært hold.

OPLEVELSESVÆRDI I NATURPARKEN

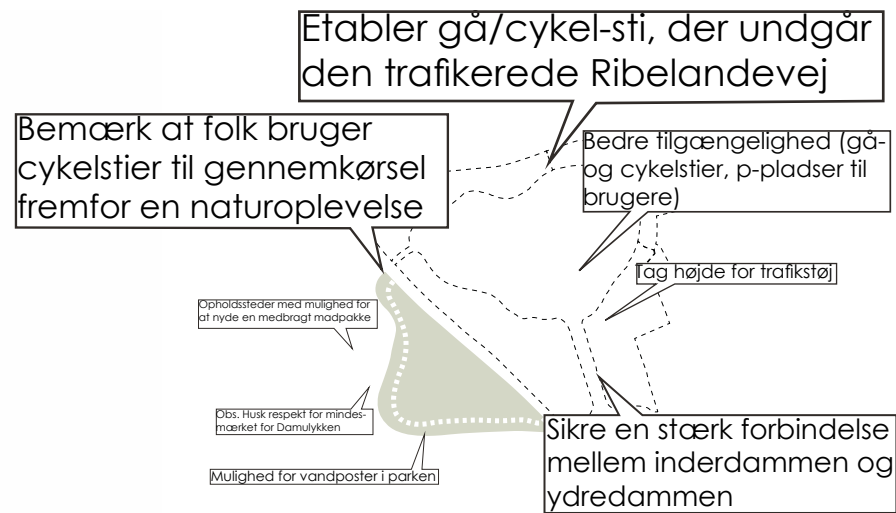
Fortsætte den igangværende proces med at udvide plante- og dyrelivet på den ydre halvø **70.6 %**

Forbinde den vilde naturpark med oplandets naturruter **50.9 %**

Skabe aktiviteter, der udspringer af naturens muligheder (fx naturlegeplads og undervisningsaktiviteter til skoler og institutioner) **47.3 %**

Lede gå- og cykelruterne væk fra omkørselsvejen og gennem den ydre halvø **32.5 %**
 Andet **9.2 %**

Antal svar
395 respondenter

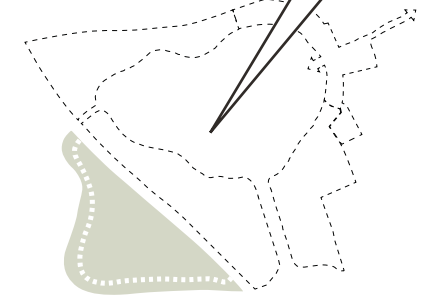

INTEGRERING AF DE OMKRINGLIGGENDE NATUROMRÅDER

Lad naturen få frit spil med minimal indblanding **44.9 %**
 Lave en bro over Haderslev dam (mellem den ydre halvø og campingområdet ved Damstien) **43.8 %**
 Plant flere hjemmehørende arter **5.9 %**
 Andet **5.9 %**

Tag hensyn til sejlkлубben, der sejler forbi mellem den ydre halvø og campingområdet ved Damstien

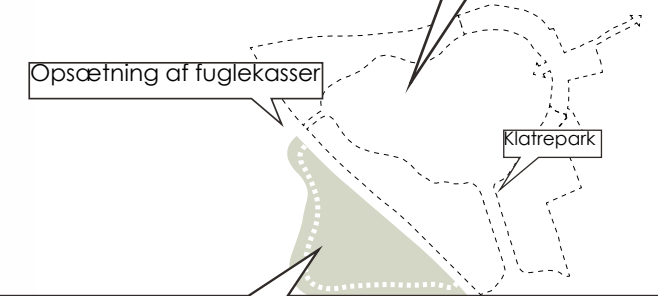
Antal svar
398 respondenter

ØNSKER TIL OPLEVELSER I DEN VILDE NATURPARK

Væltede træer som får lov til at ligge som en naturlig del af parkens 'indretning' **44.8 %**
 Shelters med bålplads **43.8 %**
 Et habitat/område for sjældne dyre- og plantearter (som i Pamhuleskoven) **44.3 %**
 Udendørs undervisningsområder med udgangspunkt i naturens kredsløb **41.5 %**
 Vådområder og ellesump **14.5 %**
 Andet **10.1 %**

Styring/pasning af vegetationsudviklingen (for at undgå, at vegetationen fjerner udsigten fra inderdammen)

Folk, der benytter sig af shelter kommer for at nyde naturens fred – det kolliderer med idéen om parken som et undervisningssted for støjende børn

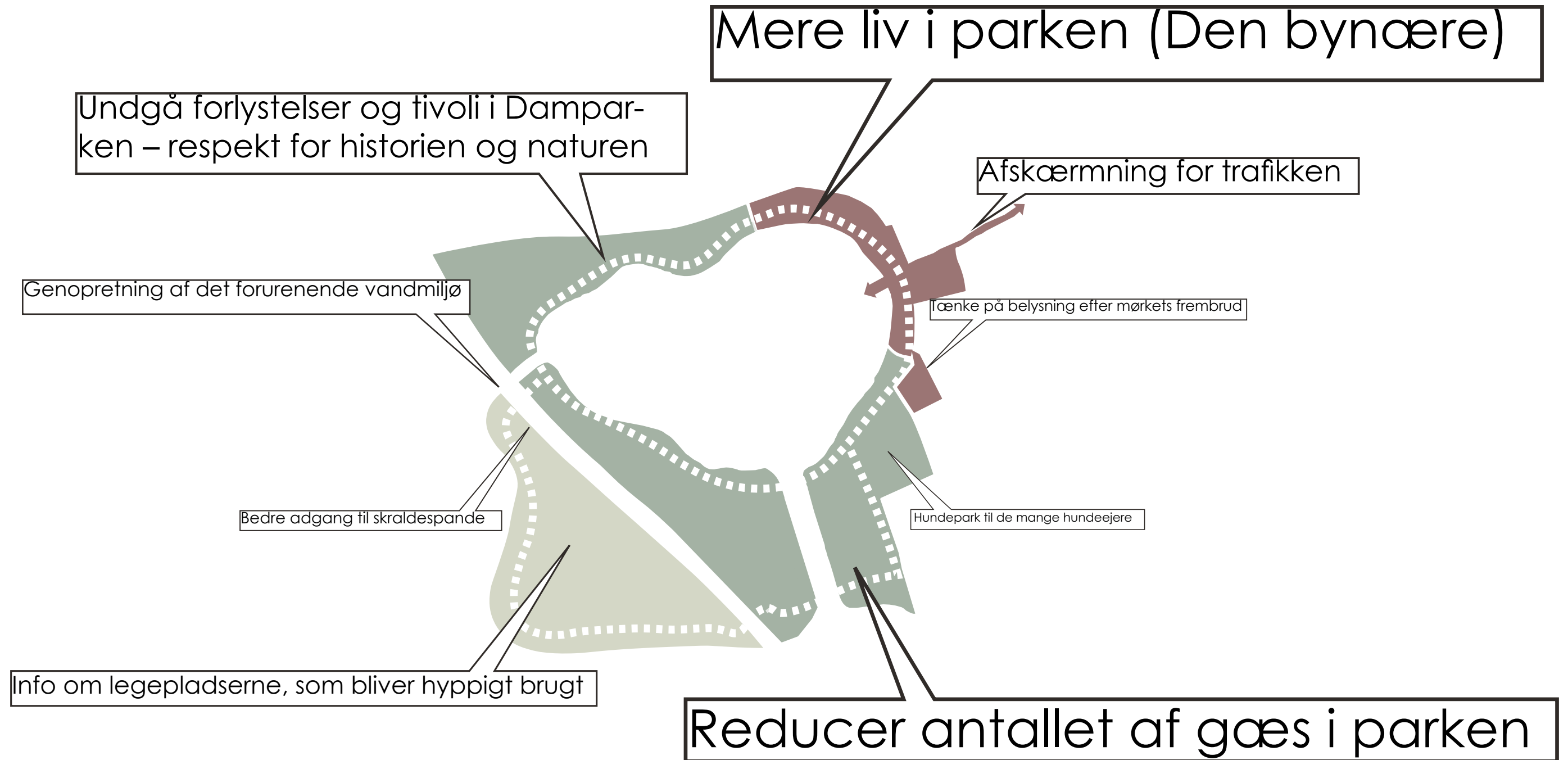
Antal svar
386 respondenter

DAMPARKEN

Det er oftest områderne vi deler der har de største potentialer. Med en helhedsplan for Damparken forsøger vi at sikre at damparken fortsat bliver hele byens park, og hvor flest muligt kan føle sig hjemme med "min og byens park" repræsenteret.

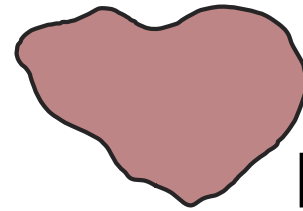
ANDRE ØNSKER TIL HELHEDSPLANEN

HADERSLEV

DAMPARKEN